

Què és la Mediterrània?

EDITORIAL

Una pregunta així obri l'article de Predrag Matvejevic en aquest número especial de la revista *Nexe, debats valencians* dedicada a reflexionar i debatre sobre el present i el futur de la cooperació entre les dues ribes de la mar Mediterrània o entre les quatre, si acceptem els quatre punts cardinals tradicionals. La decisió no està exempta d'importància. El nord i el sud són àmbits específics geoeconòmics i socials molt significatius, però també cal considerar l'orient i l'occident d'aquesta mar entre terres. Amb aquesta quadripartita consideració, l'anàlisi seria més acurada. Nord i sud són àmbits massa monolítics, massa irreal. La visió paral·lela est-oest, una mena de tercera via, tempera la distància entre el septentrió i l'austre. A l'occident estem els valencians i per això en som una part implicada. Els valencians se situen al bell mig de la duali-

tat nord-sud. Tenim aspectes de tots dos blocs, dels septentrionals i dels meridionals. Justament per això, la societat valenciana està capacitada per a acollir i impulsar debats que acosten les ribes de la Mediterrània. Som al centre de les dues grans forces històriques, econòmiques i geogràfiques que han mogut aquesta part del globus. Tenim més de la primera, de la nord, però estem molt a prop del sud. A final del segle XIX, Vicent Blasco Ibáñez, l'insigne escriptor valencià, va deixar escrita a la seua novel·la *Flor de Mayo* la percepció que els mariners del Cabanyal-Canyamelar, el barri mariner de la capital valenciana, tenien de la costa d'Alger: «Para ellos, el norte de África era la *costa d'afora*, como si se tratase de la acera de enfrente, como quien dice a la pared de enfrente de aquella casa azul y mudable que tantas veces cruzaban

como pescadores». Aquesta percepció, dissortadament, està molt allunyada de la realitat actual. Caldrà, doncs, tendir nous ponts, establir nous lligams, compartir nous interessos. Els valencians som l'occident de la mar Mediterrània. Som una de les quatre voreres de què parlava Blasco. Ja fa uns quants anys, el professor de la Universitat d'Alacant Míkel de Epalza reflexionava sobre la idea que la cartografia habitual de la mar Mediterrània fomentava, literalment, menyspreus i incomprendiments i demanava un nou aparell cartogràfic per a refundar-hi unes noves relacions. No és una mala demanda i ens hi sumem amb aquest número. Al títol tradicional de la revista *Nexe*, li hem afegit un subtítol, *Mediterrani*, amb la qual cosa, el títol és tota una declaració d'intencions: *Nexe Mediterrani*. El lector trobarà articles de diferent

orientació i perspectiva, una característica que vol reflectir la pluralitat de l'enfocament general de la revista. El paper d'Espanya i dels valencians en l'àrea euromediterrània, les percepcions socials i culturals en aquest racó del món, els exemples de cooperació parlamentària euromediterrània, el paper de la UNESCO, la política de cooperació, els diversos models econòmics que hi són presents, etc. A més, aproximacions polítiques, dades econòmiques, reflexions culturals i quasi líriques, literatura en sentit pur... El número especial de *Nexe* sobre la Mediterrània forneix material per a la reflexió, per al debat i per a evitar el que Arcadi Oliveres, en el número 2 de la revista dedicada a l'economia valenciana, batejava, potser en un altre sentit però oportunament recuperat aquí, com a «fractura mediterrània».

Pensaments sobre la Mediterrània

Guido de Marco¹

La Mediterrània arriba més enllà de les fronteres geogràfiques físiques: escapa literalment a una definició fixa. La Mediterrània engloba tota una sèrie de valors comuns a les tres religions monoteistes que van veure el seu inici i la seua consegüent expansió en la nostra regió. A part de consideracions transcendents, la importància del judaisme, el cristianisme i l'islam va més enllà de les ribes d'aquesta mar interior. La Mediterrània limita i engloba les masses continentals dels continents africà i eurasiàtic. Parlar de fronteres ací és improcedent. La Mediterrània abraça una història tan antiga com el despertar de la civilització. El que falta definir és el futur de la nostra civilització, que, en un món globalitzat, vol dir el nostre destí comú.

*“Estabilitat a la Mediterrània, una perspectiva maltesa”,
discurs al Fòrum Formentor, Mallorca, 6 d'octubre del 2000.*

Definir la Mediterrània en termes geogràfics ofereix poca consolació al polític. S'ha dit que la política és l'art del possible. La política mediterrània és l'art de l'impossible.

Per a l'investigador de la història, el concepte de *mare nostrum* va deixar d'existir amb la divisió de l'Imperi Romà. Per al buscador d'identitat, la Mediterrània es caracteritza per una gran divisió entre les diferents cultures, civilitzacions i creences religioses. Per a l'economista, els estudis revelen que els ingressos mitjans *per capita* en la Unió Europea són deu vegades els dels estats mediterranis del sud. Per a l'estrateg militar, els països de la UE en la Mediterrània formen part de l'aliança militar més forta del món, l'OTAN, amb Israel en l'Orient Mitjà, en possessió de tecnologia per a armes nuclears, mentre que els àrabs depenen d'armes convencionals repartides entre diversos països. Per a l'analista del petroli, la Mediterrània representa no sols una eixida important per a la major part del petroli de l'Orient Mitjà sinó que veu en l'Orient Mitjà el 65% de les reserves petrolíferes del món. Per als deixebles de Huntington, la regió mediterrània proporciona el millor camp per al xoc de civilitzacions.

Malgrat tots aquests trets negatius que posen de manifest l'absència d'una identitat mediterrània, els estats riberencs tenen interessos comuns, preocupacions comunes i un patrimoni comú, que donen origen a una personalitat mediterrània en desenvolupament. És en aquesta complexa situació on s'ha de trobar una estratègia per a la Mediterrània.

*“Una estratègia per a la Mediterrània”,
discurs al Royal Institute for International Affairs, Chatham House,
Londres, Regne Unit, 25 d'octubre del 2000.*

1. Guido de Marco ha sigut president de l'Assemblea General de les Nacions Unides (1990) i president de la República de Malta (1999-2004). Els texts presentats ací són un extracte del llibre de discursos Momentum (Valletta, 2002).

“ Nosaltres, a Malta, des de la nostra torre de vigilància, hem presenciat el fonamentalisme intolerant, la privació econòmica, la immigració il·legal, la fricció ètnica, l'explosió demogràfica, la degradació ambiental i els conflictes oberts.

Aquesta posició estratègica en la història i en la geografia ha fet que estiguem entre els primers a adonar-nos dels problemes de la Mediterrània. Remuntant-nos a l'any 1972, Malta va ser el defensor d'un teorema: no pot haver-hi seguretat a Europa si no hi ha seguretat a la Mediterrània, i pot no haver-hi seguretat a la Mediterrània si no hi ha seguretat a Europa. Aquesta proposta maltesa es va convertir en el cistell de polítiques mediterrànies d'Hèlsinki I.

*“Malta: pont per a la dimensió mediterrània d'Europa”,
discurs a l'Oficina de Representació de la Unió Europea, Berlín,
República Federal d'Alemanya, 8 de novembre del 2001.*

“ Nosaltres venem geografia. Al centre de la mar Mediterrània tenim una història antiga que ha fet del nostre arxipèlag una cruïlla de pobles, de comerç i de cultures. Nosaltres valorem aquest patrimoni, aquesta herència. Construïm, sobre aquesta herència, uns coneixements i una comprensió que els llibres de text no ofereixen.

*Discurs adreçat a H.E. Erwin Teufel,
ministre-president del Land de Baden-Württemberg,
Stuttgart, República Federal d'Alemanya, 7 de novembre del 2001.*

Nosaltres, els illencs, hem nascut somiadors. Estem tocats per la màgia de la mar. Mentre contemplem l'horitzó, ens agafen ganes d'allargar la mà. A vegades sentim la mar com una barrera que ens manté allunyats de la resta del món. A vegades sentim la naturalesa protectora de la mar subjectant-nos dins un plec, creant una sensació d'afecte introspectiu. Però molt sovint la mar som nosaltres; una sensació de *mare nostrum* col·lectiva que ens inspira, ens guia cap a l'aventura, ens fa navegants, curiosos i cobejosos. L'Ulisses amagat en nosaltres navega entre perills i desgràcies. Perquè la mar és aventura, és enfrontar-se al desconegut, és conèixer gent..., la mar és portadora d'un enfocament «de poble a poble».

I tant si els que somiem desperts venim de la Mediterrània com del Pacífic, tant si mirem cap a l'Atlàntic com si passem per la mar de Màrmara o amarem sobre l'oceà Índic, per a nosaltres la mar no és mai la mar Morta.

*“Un Consell d'Administració renovat, guardià de generacions futures:
la iniciativa de Malta a les Nacions Unides”,
discurs pronunciat durant la primera conferència en memòria d'Arvid Pardo,
Universitat del Pacífic Sud, Fiji, 9 de novembre del 1999.*

El Procés Euromediterrani és una estratègia per a la Mediterrània. Però és una estratègia que encara no ha materialitzat la noció de «pensament mediterrani».

Amb «pensament mediterrani» em referisc al reconeixement que els estats que voregen aquesta mar o formen part de l'entorn historicocultural de la Mediterrània, posseeixen un patrimoni mediterrani comú, mantenen interessos comuns i es concentren en preocupacions comunes. S'entén naturalment que formen una veu comuna d'interessos i inquietuds. Aquesta veu avui no se sent.

Crear aquesta veu comuna no implica necessàriament l'establiment d'un nou fòrum polític. Vol dir que els països mediterranis reconeixen la realitat que aquesta mar actua no com a divisió sinó com a pont d'entesa, com a fil daurat que porta la unitat en la diversitat.

En el front polític, això es traduiria, en la reivindicació per part dels països que tenen entre els seus interessos la pau i prosperitat d'aquesta regió, d'una «agenda unificada per a la Mediterrània».

La història ens ha ensenyat les realitats d'una *Pax Romana*. Abans de la segona guerra mundial, la *Pax Britannica* es va reflectir des de Gibraltar fins al canal de Suez. La *Pax Americana* s'ha esmentat durant les últimes dècades. Però el que ens cal a la Mediterrània és una *Pax Mediterranea*, la voluntat de pau i estabilitat portada bàsicament pels mateixos països mediterranis.

*Discurs en ocasió del Simposi Internacional sobre
“Solidaritat internacional i els reptes de desenvolupament en el nou segle”,
Tunis, Tunísia. 4 de novembre del 2000.*

“ La realització de la pau a la Mediterrània requereix que pensem en clau mediterrània. I el «pensament mediterrani» és essencialment adoptar mesures que contribuïsquen al desenvolupament unitari de tots els aspectes de la regió. La Mediterrània no pot ser vista mai més com una gran divisió sinó que ha de ser vista i cultivada de manera que reforce la seua singularitat, la seua integritat, la seua unitat complementària dins del context d'una rica diversitat.

Això és la Mediterrània, una gran regió simbiòtica que té molt de potencial positiu. Tanmateix, les assumpcions equivocades i el joc de poder unilateral poden tenir la conseqüència de desencadenar els efectes negatius que han anat covant-s'hi a l'interior durant molt de temps.

”

*Discurs d'obertura en ocasió de la Conferència Internacional sobre
“Seguretat i Pau en la Mediterrània del segle XXI: Contribució de Malta i Rússia”,
Fundació per als Estudis Internacionals, Valletta, 1 de novembre del 2000.*

“

Tinc la creença ferma que un dels pilars de la seguretat global i l'estabilitat és la noció de solidaritat entre pobles, un enfocament «de poble a poble». Per moltes raons, els pobles que habiten diferents bandes d'aquesta mar s'han distanciat. Intentar construir un pont sobre l'abisme d'incomprensió i desconfiança és el difícil desafiament que hem d'encarar tots avui, especialment els polítics i els intel·lectuals de la Mediterrània.

Un enfocament «de poble a poble» és essencial si hem d'assolir aquest objectiu. Els estats poden redactar i ratificar acords. Es poden fer promeses de cooperació reforçada, però mentre no existisca una entesa mútua de l'entorn cultural és difícil que els acords i la cooperació ens porten a una millora tangible del diàleg entre estats i pobles.

En aquest sentit, a part dels polítics que han de guiar intel·ligentment el camí d'aquest diàleg conjunt, la intel·liguència mediterrània té un paper essencial a fer en la preparació dels camins d'aquest trajecte cap a l'entesa. Per exemple, els vincles entre les universitats de diferents parts d'aquesta mar existeixen però s'han d'incrementar, les arts i les ciències són camps comuns on aquests encontres poden dur-se a terme. Això és de primeríssima importància per a la preparació dels líders de demà, els dóna a una profunda comprensió de què és el que hi ha més enllà d'aquest horitzó blau, i els proveeix del bagatge necessari per a afrontar els reptes d'un món globalitzat. Amb aquest curs d'acció, farem possible l'assoliment d'un futur millor per als nostres fills.

*Discurs en ocasió del Simposi Internacional sobre
"Solidaritat internacional i els reptes de
desenvolupament en el nou segle",
Tunis, Tunísia, 4 de novembre del 2000.*

Segons Heràclit, l'harmonia més bella naix del conflicte i la tensió. Tots reconeixem que en aquest sentit hi ha molt de potencial en la regió euromediterrània. Nord i sud som part d'un mateix tot, i per això hem d'esforçar-nos en la realització d'una *Pax Mediterranea*, una pau que beneficiarà els pobles de la Mediterrània però també els pobles d'Europa, un reconeixement del fet que, en el món globalitzat d'avui, no tenim una altra elecció que ser complementaris, complementaris alhora que valorem les nostres diverses identitats. Com apunta Shimon Peres, aquestes diverses identitats han de canviar d'elements de conflicte a recursos de pau i diàleg, contribuint a construir una «companyonia mediterrània».

*Discurs de Cloenda en ocasió del Seminari Internacional
"La Mediterrània i Europa: ¿contradictoris o complementaris?",
organitzat per l'Acadèmia Mediterrània d'Estudis Diplomàtics, Sliema, Malta, 10 de juny del 2000.*

En la meua opinió, a la qual he arribat després de meditar-hi molt, la Mediterrània no s'hauria de mantenir a distància, sols per a enclavaments turístics de sol i platja, i com a drecera perquè el petroli del nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà arribe als consumidors d'Europa i d'altres llocs. La Mediterrània és una realitat, amb les seues cultures, els seus patiments, la seua bellesa complexa, amb els seus pobles orgullosos de la seua història i tradicions, que aspiren a donar un futur als seus fills.

Hem de triar. La mar Mediterrània pot continuar accentuant la gran divisió, perpetuant problemes i intensificant disputes o pot actuar com a àrea de convergència entre pobles, entre cultures.

Perquè a la Mediterrània, no sols compartim geografia i història. Més important encara, compartim un futur i un destí comuns, que necessàriament hem de compartir, com a veïns i companys, en un context de proximitat globalitzada.

Europa pot servir de catalitzador. Donar vida al Procés de Barcelona vol dir convertir la Mediterrània en un punt principal de l'agenda internacional. Ens cal visió política. Ens calen iniciatives. Ens cal el compromís de portar a cap aquestes iniciatives.

*"La Mediterrània, ¿un assumpte esquivat per Europa?",
conferència a la Universitat de Heidelberg,
República Federal d'Alemanya, 6 de novembre del 2001.*

“ És evident que, si analitzem en conjunt aquest *mare nostrum*, resulta que les semblances abunden, que els pobles que viuen al litoral comparteixen un patrimoni comú construït sobre una antiga història cultural i comercial, amb períodes intercalats de pau i conflicte. Els pobles que viuen a les costes també comparteixen i tracten inquietuds comunes —agafem el medi natural com a exemple—, i per tant han de promoure interessos comuns.

Les nostres diferències naixen de les mateixes arrels, la nostra afinitat i les nostres semblances naixen de les mateixes arrels amerades en un mateix bressol: la nostra mar comuna, el nostre patrimoni comú.

És un error, en aquest estadi de desenvolupament internacional, parlar d'una identitat mediterrània. Podem parlar d'una identitat europea, construïda sobre una cultura comuna, uns valors cristians compartits, uns enfocaments filosòfics comuns, amb unitat dins la diversitat que caracteritza la civilització europea.

Hi ha, definitivament, una identitat àrab construïda sobre una llengua única, una cultura compartida i una religió comuna.

Aquestes dues identitats estan separades per un tros de mar, quasi una mar tancada, on aquestes distàncies entre el nord i el sud poden a vegades ser d'uns pocs quilòmetres. Però encara que no és realista parlar d'una identitat mediterrània, hi ha una personalitat mediterrània en desenvolupament basada en interessos comuns, inquietuds comunes i un patrimoni comú.

”
“*Estabilitat a la Mediterrània: una perspectiva maltesa*”,
discurs al Fòrum Formentor, Mallorca, 6 d'octubre del 2000.

Present i futur del paper d'Espanya en l'àrea euromediterrània

Juan Prat¹

L'any 1995 el govern de l'expresident Felipe González va assolir, sens dubte, un dels seus majors èxits en l'àmbit de la política exterior: la Conferència de Barcelona. Aquell esdeveniment posava de manifest una cosa que en aquell moment era ja una realitat: que la Mediterrània és un escenari clau de l'acció exterior espanyola i europea. Amb la celebració d'aquella reunió, la comunitat euromediterrània es mostrava convençuda de la necessitat d'estendre ponts entre totes dues ribes.

En aquesta conferència, «els llavors 15 països de la UE i els altres 12 mediterranis del Magrib i Orient van armar un projecte regional complex i original, conegut com a Procés de Barcelona i destinat a promoure el desenvolupament i el diàleg en una de les regions del món que més ho necessiten i que més interessen a Europa». Així ho explicava recentment Andreu Claret, exdirector de l'Institut Europeu de la Mediterrània.

En el curs d'aquests anys, la UE ha patit profundes transformacions:

Per a Espanya, mantenir viva l'associació euromediterrània ha sigut una constant en la seua política exterior en tots els governs de la democràcia.

1. Juan Prat ha sigut ambaixador representant permanent d'Espanya en el Consell de l'Atlàntic Nord i en l'actualitat és ambaixador en missió especial per a Afers de la Mediterrània.

ha acollit nous membres i ha establert noves polítiques però per a Espanya, mantenir viva l'associació euromediterrània ha sigut una constant en la seua política exterior en tots els governs de la democràcia. Açò va ser ben palés l'any 2002, quan de nou sota la presidència espanyola de la UE, el govern de José María Aznar va relançar el Procés de Barcelona amb la reunió ministerial que va convocar, precisament, a València. El desafiament actual, tant per a la UE com per a Espanya, és donar un nou impuls a aquest diàleg

i adaptar-lo a la nova situació internacional. Es tracta de demostrar que els europeus som capaços d'aportar solucions pròpies i eficaces.

Avui, Europa està unida i compta amb una Política Exterior Comuna i amb una Política Europea de Seguretat i Defensa també comuna, en les quals s'emmarca la nostra política mediterrània plasmada en el Procés de Barcelona (PB), que sorgeix, alimentat i sostingut en tot moment per Espanya, com a expressió a escala regional del que ha de ser avui —a escala global— l'Aliança

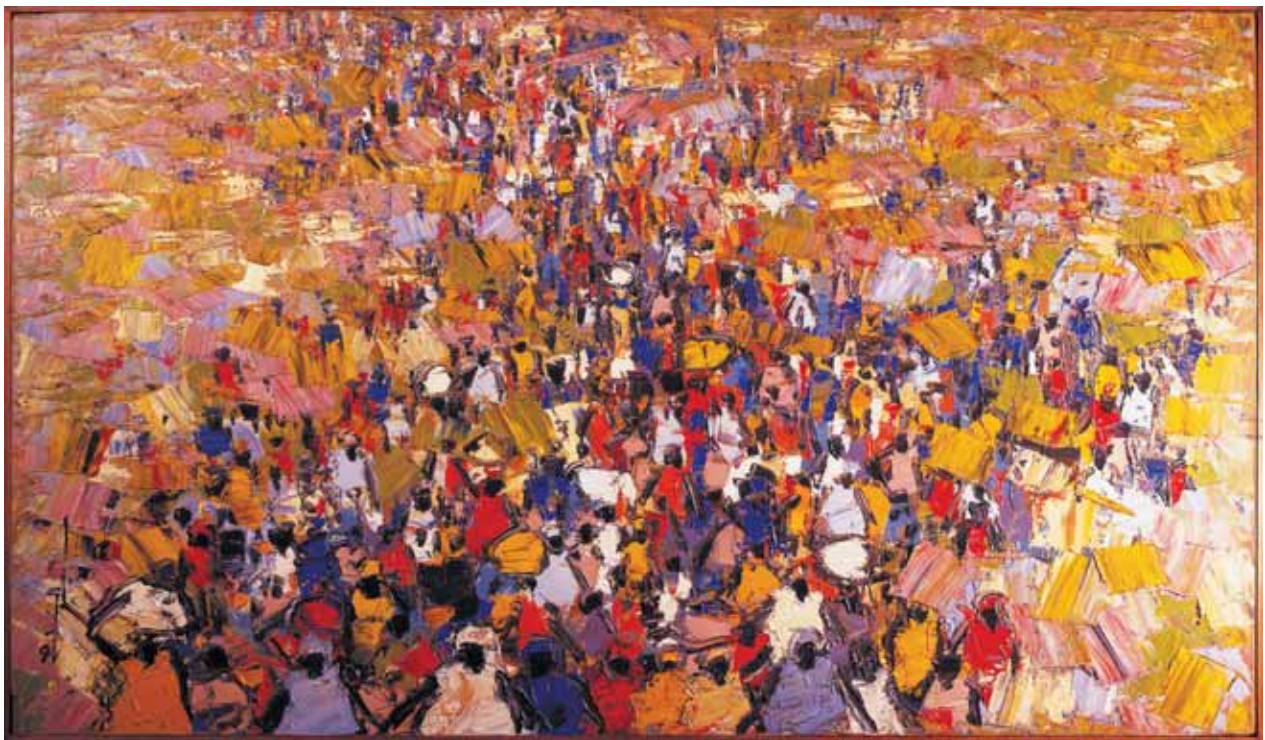
de Civilitzacions, que hem propugnat i que ara s'estructura en el context de les Nacions Unides.

És cert que el panorama actual en la Mediterrània encara és sumament complex. Per això, més que mai, és necessari el diàleg que sempre ha propiciat el PB. Espanya ha assumit en el Mare Nostrum el protagonisme i el lideratge d'aquestes relacions. Però és necessari un fort suport polític de part dels socis europeus. És indubtable que on veritablement podem jugar un paper rellevant, per la nostra proximitat geogràfica i la nostra vinculació històrica amb els països de la ribera sud, és en la tasca pedagògica i de comprensió recíproca que precisament pretén el Procés Euromediterrani.

El desafiament actual, tant per a la UE com per a Espanya, és donar un nou impuls a aquest diàleg i adaptar-lo a la nova situació internacional.

© Cedida per: UNESCO

© Cedida per: UNESCO

No és una exageració dir que si el PB no existira caldria inventar-lo. No es pot ni es deu infravalorar allò que s'ha assolit, encara que per a aquells més crítics, allò assolit no supose més que un percentatge molt reduït de les expectatives més optimistes. Avui podem dir que aquesta organització regional *sui generis* anomenada Associació o Partenariat Euromediterrani ja té carta de naturalesa. Fins i tot en llocs tan llunyans com la UCLA, als Estats Units, són citats i discutits els seus continguts com a model, criticable, però existent; com a «model» europeu, enfront d'altres «iniciatives» nord-americanes més recents dotades de menys mitjans materials però molt ben presentades davant l'opinió pública, com a més noves i eficaces, encara que de moment només se'n pot dir que «el valor se'ls suposa». Però, al marge d'una certa rivalitat entre aliats per veure qui pot fer millor les coses, és fonamental que, a pesar de les dificultats, dels contratemps, de

La falta de solució de la qüestió palestina ha sigut i és encara utilitzada per molts per a entrebancar els processos d'acostament.

les divisions, de l'empitjorament general de l'ambient en la regió d'Orient Mitjà, el Partenariat Euromediterrani es manté, i més important encara, tots volen mantenir-lo —els uns per «tornar a les essències» i els altres per millorar-lo i accelerar-lo. Però tots convençuts que cal aquest nivell d'integració regional (o subregional) per a encarar amb possibilitats d'èxit els reptes de la globalització, tant en l'àmbit econòmic, com en la lluita contra el terrorisme i els extremismes i en l'esfera política i cultural.

En efecte, ens trobem avui amb una gran àrea d'oportunitat de cooperació, i fins i tot d'integració, tant en els àmbits *soft* com *hard* de la seguretat en el sentit més ampli. Hi ha una enorme necessitat de cogestionar nous i importants desafiaments com els que plantegen, per exemple, els moviments incontrolats de masses, produïts per les dinàmiques demogràfiques oposades i l'enorme diferència econòmica.

Tot això caldrà encarar-ho a partir d'ara dins d'un nou esquema, el de la Política de Veïnatge, que no pot substituir la dimensió multilateral i regional mediterrània, però que sí que ha de ser aprofitada per a ascendir als països de la Mediterrània a la primera divisió de les prioritats de la UE, al costat dels nous veïns de l'est europeu. L'Associació Euromediterrània eixirà així enfortida per la major competència entre els països del sud, entre si i amb els de l'est, per a integrar-se més intensament en el mercat i la política europeus.

És evident que en aquests deu anys el PE ha contribuït en major o menor mesura a canviar les coses. Hi ha hagut, per exemple, a causa del ritme distint en l'aplicació dels acords d'associació i de les seues clàusules

de lliure comerç, una diferenciació creixent entre països, encara que subsisteixen, sens dubte, certes característiques comunes subregionals.

Coincidint amb el meu vell col·laborador i amic Marc Pierini, avui ambaixador delegat de la Comissió Europea a Tunís, observe com a teló de fons de tot el que hem apuntat, una sèrie d'aspectes i tendències en l'ajust euromediterrani actual que podrien resumir-se així:

1. La falta de solució de la qüestió palestina i la falta d'esperança que puga ser resolta a curt termini de manera justa i satisfactòria, ha sigut i és encara utilitzada per molts per a entrebancar els processos d'acostament i ha suposat, sens dubte, per al carrer àrab, un factor de ressentiment, odi i frustració cap a aquells qui mantenim, segons consideren, una actitud de doble moral amb Israel.

2. El creixement exponencial de l'amenaça terrorista, que afecta a tots igual i que té importants implicacions polítiques en la ribera sud, ja que obliga a adoptar mesures de seguretat que comporten el risc evident de paralitzar o alentir els moviments d'obertura política, cosa que al seu torn incideix en l'economia i en concret en un dels sectors més pujants, creador de llocs de treball i vector important de transformació social: el turisme.

3. El clam creixent en les societats àrabs per una major participació i obertura de la vida política, com a

El creixement exponencial de l'amenaça terrorista té importants implicacions polítiques en la ribera sud, ja que obliga a adoptar mesures de seguretat que comporten el risc evident de paralitzar o alentir els moviments d'obertura política.

conseqüència d'un major grau d'educació, de l'aparició d'una incipient classe mitjana i les facilitats d'accés als mitjans audiovisuals (televisió i Internet), que provoca tensions internes —més o menys ocultes— amb les oligarquies dominants.

4. L'auge a tot arreu, amb diferents formes o intensitats de l'anomenat islam polític, enfront de l'aparent fracàs dels partits laics tradicionals i els moviments nacionalistes àrabs, que és una font creixent d'inestabilitat i nerviosisme en els àmbits polítics oficials.

5. La recent explosió dels moviments migratoris descontrolats en la regió, bé provinents del Sahel cap a la costa líbia, o bé de l'Àfrica central i occidental cap a Algèria, el Marroc i Mauritània, avui organitzada en un veritable tràfic de persones en mans de bandes organitzades que s'aprofiten de la «falta de control en origen» i connectades amb elements inevitablement corruptes de les forces de seguretat en la regió, cosa que constitueix una nova i singular amenaça. És, a més, un factor d'inestabilitat que comença a afectar seriosament els països de trànsit com són els del Magrib i obliga a muntar un sofisticat aparell de cooperació regional, subregional i bilateral, per la qual cosa va anar ja inclòs, a petició d'Espanya, en el Programa d'Acció de la Cimera de Barcelona, com a nou capítol del Partenariat Euromediterrani.

6. El relatiu fracàs de la dinàmica política europea al costat de la nova estratègia intervencionista nord-americana, després d'anys de *laissez faire* en la zona. Avui els Estats Units han passat d'una estratègia que consistia a gestionar l'immobilisme a una altra que pretén provocar i gestionar el canvi. Enfront d'això, les dificultats internes a

La recent explosió dels moviments migratoris descontrolats en la regió constitueix una amenaça nova i singular.

Europa fan que es diluïska la nostra capacitat d'acció i de presència. En efecte, la relativa abstracció de la UE, després del fracàs del Tractat Constitucional i la difícil gestió de les ampliacions recents i les que s'acosten, especialment la turca, no facilita l'acció de la UE en la regió i això repercuteix negativament en l'ambient i en l'eficàcia de la nostra Associació Euromediterrània. Potser les recents decisions, immediatament posades en pràctica, per a una presència militar al sud del Líban són un primer senyal d'una inversió d'aquesta tendència.

7. Malgrat la tendència anterior, es nota una clara presa de consciència de tots els nostres associats del sud, sobre la necessitat de prosseguir per la via dels contactes multilaterals a escala regional o subregional per a plantar cara conjuntament tant als perills que pot suposar la globalització com a la no desitjada rebilateralització de les relacions.

8. Els mateixos efectes de la globalització es fan sentir avui amb més força i obliguen a prosseguir els processos de reformes i de modernització (reconversió) econòmica, fins i tot de sectors relativament nous.

9. L'ampliació de la UE, que descompon els equilibris tradicionals i que provoca una competència més gran en l'atracció d'inversions provinents de l'exterior i en l'atenció política que les instàncies europees presenten a la Mediterrània.

10. La falta de dinàmica econòmica a Europa que no afavoreix una actitud més oberta cap a la concessió de fons als països de la Mediterrània i molt menys cap a la creació d'una espècie de «Pla Marshall» a l'europea que provocaria un veritable revulsiu en la regió.

Afrontar aquests problemes no és una tasca fàcil i per això podria ser convenient aconseguir:

1. La definició d'un mecanisme col·lectiu de governança econòmica, una espècie d'ECOFIN euromediterrani

que permetria un millor seguiment i coordinació macroeconòmica. Tot això amb o sense un banc o institució tecnicofinancera en la qual poguessen participar o no els països del sud per a dinamitzar les inversions privades i la creació d'ocupació. Aquesta proposta que políticament té molts avantatges es propugnada per nosaltres al costat de França i ara també d'Itàlia, encara que no serà fàcil dur-la ràpidament a la pràctica.

2. Culminar la zona de lliure comerç mitjançant la liberalització progressiva agrícola i del sector serveis i la integració sud-sud. Aquesta última és fonamental, ja que sense ella no es fa sinó accentuar el sentit vertical de les relacions fruit d'èpoques passades i que —amb la PEV— podria dur irremediablement a destruir

l'entramat horitzontal euromediterrani tan dificultosament aconseguit.

3. Afavorir els contactes interregionals i fins i tot entre ciutats (que han de recuperar la seua consideració de centres d'excel·lència). Açò podrà ser afavorit per tot l'apartat de Cooperació Transfronterera del nou Instrument de Veïnatge i Partenariat, que veurà la llum l'any que ve.

4. Traslladar a l'àmbit euromediterrani l'àmbit JAI per a una cogestió de tota la complexa qüestió migratòria, inclosa la inserció social i la seguretat en els moviments de persones, etc.

5. Sostenir i desenvolupar, enfront dels esforços globals encaminats al diàleg de les cultures, una veritable cultura de diàleg a la Mediterrània, però enfocada cap a qüestions concretes des de les macroeconòmiques

ja esmentades fins a les religioses, però amb esperit pràctic i constructiu i no teològic. Cal no oblidar que un aspecte fonamental del Partenariat Euromediterrani és el de la participació de la societat civil i de les anomenades instàncies subestatsals (regions, ciutats, zones metropolitanes, etc.) que haurien de jugar un paper més gran, aproximant tot el Procés a les realitats quotidianes i

cooperació per a la seguretat i l'estabilitat de la regió. Caldrà actuar amb voluntat ferma perquè el trinomi llibertat-estabilitat-seguretat passe a formar part del nostre patrimoni euromediterrani i perquè la Mediterrània deixi de ser un simple lloc de pas, un carrer pel qual transiten propis i estranys, sinó la plaça, l'àgora on ens retrobem tots els riberencs.

Caldrà actuar amb voluntat ferma perquè el trinomi llibertat-estabilitat-seguretat passe a formar part del nostre patrimoni euromediterrani.

traient-lo d'una excessiva endogàmia política i diplomàtica. Per a això s'han creat últimament noves instàncies: la Plataforma Civil, la Fundació Anna Lindh i l'Assemblea Parlamentària Euromediterrània. Ara ha arribat ja el moment de fer-les més operatives, juntament amb la recentment creada Xarxa d'Universitats de la Mediterrània i la ja vella Escola Euroàrab de Granada que hauria de tornar a alçar el vol.

Per a concloure i recapitular, direm que els països riberencs de la Mediterrània som veïns des de sempre i per això hem de tornar a centrar l'atenció d'Europa cap al Mare Nostrum, aprofitant la declaració de l'any 2005 com a Any de la Mediterrània i aquest exemple únic de cooperació regional que és el Procés de Barcelona. Per a Espanya és necessari avui un fort compromís polític de tots, no solament a favor d'una pau justa i duradora a Orient Pròxim sinó també a favor d'una obertura clara i neta dels espais de llibertat i d'una voluntat creixent de

La UNESCO i la Mediterrània

José Antonio de Mesa¹

No cal dir que seria una falta de consideració amb qui amablement em convida a col·laborar en aquesta important publicació, en el número monogràfic dedicat a la Mediterrània, limitar-me a sintetitzar els molts estudis, seminaris, i conferències que s'han multiplicat al llarg dels últims anys, en els quals no ha estat absent la mateixa UNESCO. Per contra, i a risc d'expressar unes idees que potser requereixen més calma, m'es-time més acceptar el repte del suggeriment, de l'aportació d'idees. Idees i suggeriments que porten sols l'aval de qui dedica des de fa anys la seua activitat professional a aquest organisme de Nacions Unides.

Tant se val perquè, en tot cas, la UNESCO té molt, en la seua raó de ser, de camp experimental per a les intuïcions que sorgeixen de la convivència i que fomenten la justícia, condició indispensable per a conduir-nos pel camí de la pau.

Encara que siga sabut, convé assenyalar que la UNESCO és l'organisme de Nacions Unides creat *ex pro-*

fesso per a la recerca de la pau, amb un to nou: la implicació de la societat civil. La Comissió Espanyola de Cooperació amb la UNESCO així ho ha entès, i avui ja pot afirmar-se que la implantació en el nostre país és molt significativa, en termes de comparança amb les xarxes nacionals de què disposen els més de 180 estats que la constitueixen i la dirigeixen. En la Xarxa Civil de la UNESCO en el nostre país, integrada per centres i associacions, escoles associades, càtedres UNESCO, biblioteques, etc., col·laboren desinteressadament, cal dir-ho, més de cinc-centes persones.

[La UNESCO és l'organisme de Nacions Unides creat *ex professo* per a la recerca de la pau, amb un to nou: la implicació de la societat civil.]

1. José Antonio de Mesa Basán, secretari general de la Comissió Espanyola de la UNESCO

D'altra banda, Espanya, en la seua projecció exterior ha mostrat sempre un enorme interès per la Mediterrània. Ha sigut seu de nombroses reunions i molts dels seus centres UNESCO situats en les autonomies riberenques de la Mediterrània coordinen les activitats i els treballs amb els centres UNESCO d'altres països mediterranis. Catalunya, València, Múrcia, Andalusia, Melilla i Ceuta en són exemples reiteradament. I la major part de les activitats realitzades duen aquesta connotació de societat civil pel que fa als participants i als temes considerats, perquè en la majoria, per incipients, encara no ha arribat la preocupació seriosa de les institucions més governatives pels temes dels quals s'ocupa

la UNESCO. Llegiu-hi matèries com ara l'educació permanent, la salut, el medi i el desenvolupament sostenible, els drets i les llibertats democràtiques, el patrimoni cultural de la humanitat (tangible i no tangible), la llibertat d'expressió, la difusió de la informació, l'accés als mitjans i les tecnologies de la comunicació, la interculturalitat i el diàleg interreligiós, la tolerància i la cultura de la pau.

En tots aquests temes la UNESCO és sovint pionera. S'accentua així un

altre signe distintiu de la UNESCO, que és el treball en els àmbits regionals. La Mediterrània es configura, doncs, per a la UNESCO espanyola, com un clar objectiu, atenent a la geografia, a la cultura, a la civilització i a la immediatesa. En una paraula, la no-dedicació o la no-implicació de la UNESCO del nostre país en la problemàtica mediterrània seria no una renúncia a ser qui som, sinó un error d'una categoria tal que molt possiblement invalidaria qualsevol altra activitat o presència internacional, fins i

La nostra presència a l'exterior no pot limitar-se a una diplomàcia tradicional, pensada per a l'avatar polític, estratègic, econòmic, tecnològic, comercial o cultural.

© Cedida per: UNESCO

tot la referida a la també inexcusable projecció iberoamericana, respecte a la qual, si tingués espai, veuríem clarament la seua complementarietat.

És cert que, en aquests últims anys, al marge de la UNESCO, veiem créixer nombroses organitzacions, sorgides de la societat civil que s'ocupen dels temes mediterranis. Benvingudes siguen totes, i molt especialment les ONG que compten amb tot l'afecte de la UNESCO. Aprofite l'ocasió per a assenyalar, perquè és la prova evident de la necessitat d'un nou enfocament de la presència internacional d'Espanya, que en la UNESCO existeix el convenciment que la nostra presència a l'exterior no pot limitar-se a una diplomàcia tradicional, pensada per a l'avatar polític, estratègic, econòmic, tecnològic, comercial o cultural. La tasca de la societat civil, com a tal, en la Mediterrània és molt diferent i, com que molt possiblement no ha de dur la marca d'una rendibilitat

ni concreta ni immediata, solament una actitud comprensiva, generosa i en nom d'aquesta pau amb majúscula a la qual ens referim, gaudeix de prou predicament per a ser sol·licitada, desitjada, acceptada i reconeguda.

D'altra banda, les noves tasques que imposen les relacions internacionals requereixen la incardinació total en les societats nacionals. Es tracta més aviat de conèixer-se, de provocar l'acostament, de treballar junts en la solució de problemes de repercussió recíproca i en la recerca de plantejaments comuns com a manera d'acostar-se a la solució. En aquest sentit, la diplomàcia tradicional no disposa de la capacitat necessària per a afrontar els nous desafiaments. La diplomàcia tradicional podrà apagar un foc, però no podrà regar l'hort de l'amistat. En aquest punt, no vull passar per alt un projecte internacional recent i d'enorme ressò mediàtic: la denominada Aliança de Civilitzacions, o més ben dit, Diàleg de Civilitzacions, a la qual la mateixa UNESCO no és aliena.

En aquest sentit, ¿algú creu en el seu seny, que la diplomàcia tradicional pot jugar un paper decisor en aquest camp? O per contra, ¿pot dubtar algú del paper determinant que han de jugar les societats civils dels països de civilització distinta? I, finalment, ¿no és la mar Mediterrània una de les zones més significatives on, per la dimensió geogràfica i la llarga història, podríem i deuríem començar a treballar? Doncs bé, insistint que la UNESCO sempre ha de mantenir la independència fundacional i les seues finalitats específiques, bé podria considerar la Mediterrània el millor camp experimental per a esbossar un camí de convivència urgent i llarg entre els països ribe-

Les noves tasques que imposen les relacions internacionals requereixen la incardinació total en les societats nacionals.

[La diplomàcia tradicional no disposa de la capacitat necessària per a afrontar els nous desafiaments.]

rençs, basada en el reconeixement de la diversitat cultural. Una proposta que crec que és la que m'ha sigut demanada i en la qual centraré els meus suggeriments després d'aquesta ja llarga presentació.

Si tota col·laboració en una revista especialitzada ha de dur un marxamo d'actualitat, l'oportunitat se'ns presenta única. Enguany celebrem oficialment el 60é aniversari de la UNESCO. Doncs bé, aquest aniversari coincideix amb la recent aprovació en la passada Conferència General, de la Convenció sobre la Diversitat Cultural, una de les més importants aprovades per la UNESCO al llarg de tota la seua història. Per això podem i devem aprofundir en el seu significat.

En els termes més simples possibles, la Convenció sobre Diversitat Cultural ens demana i ens permet aprofundir una situació de respecte

mutu entre les diferents cultures, condició *sine qua non* per al diàleg, el coneixement mutu, l'aprenentatge en comú i, sobretot, la reflexió sobre els aspectes que ens uneixen. Tot això suposa —en termes de regulació jurídica internacional— un avanç molt important.

Quan el que s'imposa és l'ona invasora de la globalització, aquestes

no són qüestions menors: el tractament que es dona a la cultura com a àmbit singular i diferenciat, el principi d'igualtat de totes les cultures i de la diversitat cultural com a patrimoni comú de la humanitat o el dret sobirà dels estats a fomentar i protegir aquesta diversitat. Això vol dir, en definitiva, que els grans conceptes de llibertat, igualtat i solidaritat es giren

© Cedida per: UNESCO

© Cedida per: UNESCO

a favor de la diferència i la diversitat, encara que tinguem la idea clara que coexistir no implica compartir i fins i tot sabent que la coexistència és l'únic camí.

De l'acció de la UNESCO, centrada primordialment en quatre àmbits —educació, ciència, cultura i comunicació— per a acostar-se a l'assoliment dels objectius fundacionals, el nostre país reuneix unes condicions excepcionals per a protagonitzar en l'àrea mediterrània una tasca d'acostament en els aspectes culturals. Aspectes culturals en la interpretació més àmplia, sense oblidar un espai molt concret que no puc passar per alt referit a l'educació, i que ha de contribuir a aplanar el camí. Em referisc a la revisió de la història dels països riberencs, en allò que té de projecció recíproca.

Aquest aniversari coincideix amb la recent aprovació en la passada Conferència General, de la Convenció sobre la Diversitat Cultural, una de les més importants aprovades per la UNESCO al llarg de tota la seua història.

Aquesta revisió històrica ja plantejada pot servir de punt de partida per a assentar la plataforma comuna en la qual ha de fonamentar-se el futur, pel fet de tenir un lligam indissoluble amb la cultura.

Distingim, en conseqüència, dos vessants:

1. La UNESCO com a canal i fòrum de reflexió per al debat cultural. En aquest camp, com més reunions, millor. Els centres UNESCO dels diversos països, les xarxes d'escoles associades, les càtedres UNESCO, les Biblioteques UNESCO són instruments

idonis per a la participació de les societats civils dels països mediterranis.

2. El foment de l'acció cultural en els països riberencs, com a font de riquesa i creixement econòmic. És innegable que el fet cultural, promogut i canalitzat, és un factor de desenvolupament i caixa de reclutament d'una població propícia a un vessant solidari i contrària a tota manifestació d'intolerància. Afavorir el coneixement de les coses pròpies i el desig de posar-les en valor ensenya a conèixer i respectar les d'altri.

Per això, en els terrenys de la cooperació cultural, de tota sembla que contribuïska a la conservació, la protecció i la defensa del patrimoni, poden obtenir-se els millors rendiments. El camí recorregut per la UNESCO en aquest sentit la fa creditora de la màxima confiança. Ningú no pot dubtar de la tasca realitzada. Es dóna, a més, la circumstància que cada dia apareixen nous camps que exigeixen la preocupació de la UNESCO. Si, des de fa dècades, treballem en el denominat Patrimoni Material de la Humanitat, si la labor de defensa del Patrimoni Natural va ser un encert inqüestionable, ara la protecció al Patrimoni Oral i Immaterial ha despertat un interès insospitat; i, nota lògica, en aquesta modalitat del patrimoni són els països menys desenvolupats els qui més lluiten per tenir el protagonisme que mereixen.

Però hi ha moltes més coses de l'estil del que s'ha fet en la regulació del Patrimoni Oral i Immaterial. Podria dir-se que tota activitat social i econòmica té el seu patrimoni, amb una necessitat extrema de protecció. Pensem, per exemple, en el patrimoni agrícola, miner, industrial, subaquàtic, per citar els primers exemples en els quals treballa la UNESCO.

El nostre país reuneix unes condicions excepcionals per a protagonitzar en l'àrea mediterrània una tasca d'acostament en els aspectes culturals.

© Cedita per: UNESCO

[Tota activitat social i econòmica té el seu propi patrimoni, amb una necessitat extrema de protecció.]

En tots aquests, el camí està iniciat i, per tant, potser ha arribat l'hora de donar un salt decidit cap al futur pròxim i concentrar l'esforç en un patrimoni conceptual molt més ambiciós: el patrimoni regional. Aquest és el repte, al meu parer, en què la UNESCO espanyola pot prestar el seu suport nou i decisiu. I ací tenim, amb l'aigua cridant a la nostra ribera, la mar Mediterrània.

Perquè en aquesta mar Mediterrània, tantíssimes vegades objecte de la preocupació d'òrgans i

institucions oficials, sobretot en matèries de política i seguretat, s'ha fet molt poca cosa, per no dir res, en tant que àrea sociocultural perfectament definida, en temes econòmics i financers.

La Mediterrània és l'únic entorn geopolític que ha donat al món una cultura universal i aquesta cultura cal concretar-la en una «dieta». Es tracta, doncs, de definir la dieta sociocultural mediterrània i traçar els camins per a divulgar-la i incorporar-la a la ment de la ciutadania mediterrània.

Duguem la idea a un pragmatisme immediat, per més modest que siga. És una política participativa de petits passos, perquè no hi ha temps a perdre davant els perills imminents de la globalització i el despertar dels pobles oprimits, susceptibles d'inclinar-se per cimbells perillosos que han ensenyat les ungles.

La UNESCO, a través de la seua xarxa civil a Espanya, pot tenir raons, presència i ànim per a intentar-ho.

Fem-ho.

València dins del Mediterrani: reptes i oportunitats

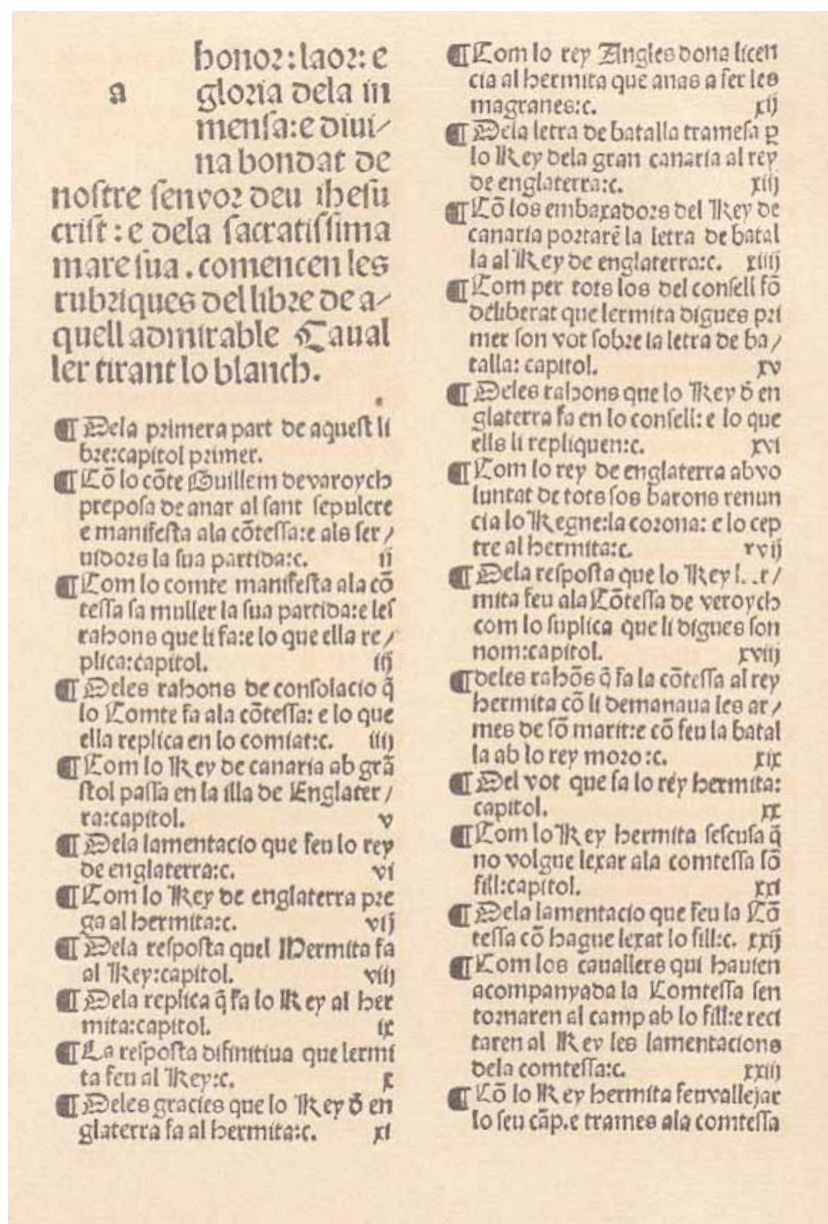
Alejandro Font de Mora¹

Molt abans fins i tot d'haver-se definit la nostra actual delimitació geogràfica i política o d'haver-se consolidat els nostres trets d'identitat col·lectiva com a poble, la Comunitat Valenciana ja exercia un paper molt destacat dins del marc del Mediterrani, no sols per la importància estratègica, comercial i marítima dels seus 470 quilòmetres de costa, sinó també per la rellevància política, cultural i artística de les seues principals ciutats.

No cal recordar la preeminència de certes figures valencianes dins del convuls panorama polític i religiós europeu de l'edat mitjana i el Renaixement, com sant Vicent Ferrer o els pontífexs Alexandre VI i Benet XIII, més conegut com el Papa Luna. No cal tampoc recordar el protagonisme que va adquirir València durant els segles XV i XVI en la constitució de la cultura renaixentista i de l'esperit humanista europeus, amb aportacions tan assenyalades com el *Tirant lo Blanch* de Joanot Martorell, la poesia d'Ausiàs March, els escrits de Joan Lluís Vives o la pintura de Joan

1. Alejandro Font de Mora Turón. Conseller de Cultura, Educació i Esport de la Generalitat Valenciana

Crec que València, com a comunitat que ha realitzat un notable esforç per aprendre a viure en llibertat i democràcia, pot realitzar una aportació molt positiva al diàleg, la tolerància i el respecte entre els pobles del Mediterrani.

de Joanes. Sens dubte, el denominat segle d'or valencià ocupa un lloc destacat dins de la cultura europea, com també l'ocupen els llegats d'altres figures molt posteriors, des de la pintura de Joaquim Sorolla i l'escultura de Marià Benlliure fins a la novel·lística de Vicente Blasco Ibáñez i l'obra literària de Gabriel Miró, Max Aub o Miguel Hernández. Tampoc ha d'oblidar-se la labor literària en la nostra llengua dels que han sigut els hereus d'Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig o Isabel de Villena. És just reconèixer el treball, a vegades silenciós i poc reconegut, d'assagistes, filòlegs, poetes i narradors com Enric Valor, Manuel Sanchis Guarnier, Joan Fuster, Xavier Casp o Vicent Andrés Estellés, per citar tan sols algunes figures ja difuntes.

No obstant això, l'esperit emprendor, vitalista i dinàmic dels valen-

L'ambiciós projecte urbanístic que s'ha posat en marxa amb motiu de l'America's Cup aconseguirà que València siga no sols una ciutat més oberta i coherent en la seua configuració urbana, sinó també una ciutat més habitable i atractiva.

Cal redefinir el concepte de ciutat mediterrània com un espai social on puguem conviure en harmonia la més moderna arquitectura d'avantguarda i el ric patrimoni monumental, el progrés tecnològic i la tradició històrica.

cians no ens permet viure ancorats en la nostàlgia de temps passats. Sense deixar de reivindicar el nostre ric patrimoni cultural i artístic, ens sentim obligats a mamprendre nous reptes i afrontar els importants desafiaments que es plantegen en este inici de nou mil·lenni en un context geopolític internacional molt delicat i

complex, on precisament el Mediterrani continua sent escenari de greus i aborronadores tensions polítiques, ètniques i culturals. En eixe sentit, crec que València, com a comunitat que ha realitzat un notable esforç per aprendre a viure en llibertat i democràcia, pot realitzar una aportació molt positiva al diàleg, la

tolerància i el respecte entre els pobles del Mediterrani. La nostra pròpia experiència històrica hauria de ser molt útil per als que encara estan immersos en violentes confrontacions fraticides per qüestions religioses, territorials, ètniques o lingüístiques. No hem d'oblidar que hem aconseguit superar moltes divergències i

© AT-Kearney _ Cedida per: Autoridad Portuaria de Valencia

contradiccions sobre la nostra identitat col·lectiva gràcies al debat democràtic i a la busca de solucions integradores basades en el consens polític.

Dins dels reptes fonamentals que se'ns presenten per al futur més immediat figura continuar mantenint una situació de privilegi no sols dins de la cultura mediterrània, sinó també dins del context més ampli de la cultura europea. Des de la Generalitat estem realitzant un enorme esforç inversor per a poder comptar amb unes infraestructures culturals de primer ordre internacional, com demostra la construcció de la Ciutat de les Arts i les Ciències, un projecte emblemàtic que ha modificat radicalment el perfil urbanístic de València, ha modernitzant la ciutat i l'ha convertida en un dels principals focus culturals i turístics d'Europa. La posada en marxa d'este ambició complex cultural s'ha completat defi-

nitivament amb la inauguració del Palau de les Arts Reina Sofia, amb què València es consolida i projecta com a referent internacional de l'òpera i la música clàssica. Però la nostra idea no és només apostar per les grans obres i continuar recolzant projectes culturals ja consolidats com l'IVAM, el Museu de Belles Arts de València o Castelló Cultural; la Generalitat realitza una important labor de descentralització cultural, dotant de noves i modernes infraestructures culturals moltes de les poblacions del litoral i de l'interior valencians. El nostre propòsit és que tots els nostres ciutadans puguin tenir un fàcil accés a les principals exposicions artístiques, obres teatrals, projeccions cinematogràfiques i concerts de música, sense haver de traslladar-se a les grans ciutats. Esta aposta decidida per dotar d'infraestructures culturals amb una programació continuada molts pobles i ciutats mitjanes de la nostra

Comunitat també enriqueix el nostre turisme, que ja no queda restringit al marc de l'oferta estiuenca de sol i platja. D'altra banda, esta aposta s'acomoda perfectament a la configuració demogràfica i urbanística de les nostres terres mediterrànies, on el nombre de xicotetes ciutats, de dimensió més humana, supera el de les megalòpolis.

Malgrat la inequívoca passió pel mar dels valencians, referendada per la importància històrica com a ports marítims de certes localitats com Dénia o Peníscola, i tan pròpia, a més, d'altres pobles del Mediterrani, la ciutat de València sempre ha hagut de torejar l'enutjós tòpic de ser una ciutat que ha viscut d'esquena al mar. Sens dubte, el pes de l'horta i de la cultura agrària ha sigut important en la configuració urbanística de la ciutat, però no ha d'oblidar-se que València ha sigut des de sempre un dels ports més actius i dinàmics del

Mediterrani Occidental, amb un paper molt important en el tràfic actual de mercaderies marítimes. La celebració a València l'any que ve de l'America's Cup pot contribuir a refutar el tòpic, harmonitzant les relacions urbanístiques entre el centre de València i la seua zona marítima i creant un sòlid i coherent traçat d'infraestructures viàries, que consoliden València com un dels més moderns i competitius ports d'Europa. A pesar de les reticències dels que paradoxalment s'entesten a considerar com a opció de progrés el fet de conservar i defensar un traçat de la ciutat més pròxim al segle XIX que al XXI, més ancorat en el provincianisme que en la modernitat, l'ambiciós projecte urbanístic que s'ha posat en marxa amb motiu de l'America's Cup aconseguirà que València no sols siga una ciutat més oberta i coherent en la seua configuració urbana, sinó també una ciutat més habitable i atractiva.

Un dels desafiaments prioritaris que es presenta actualment al Govern Valencià és buscar les solucions més adequades al fenomen de la immigració.

En eixe sentit, València adquireix el perfil d'una gran urbs del segle XXI, però respectant i mantenint intacte el seu encant de ciutat mediterrània amb una gran riquesa arquitectònica i patrimonial, des dels seus monuments emblemàtics del gòtic fins als seus imponents edificis modernistes.

Al marge de les radicals transformacions urbanístiques de què es beneficiarà la ciutat, la celebració de l'America's Cup ha aconseguit convertir València en el principal focus d'atenció d'una de les més importants i prestigioses competicions internacionals, un esdeveniment que desperta interès en tot el món. Sens dubte, la gran cita de l'esport de la vela servirà per a projectar internacionalment la imatge cultural i turística de la ciutat, però també són importants els beneficis que pot reportar a l'economia valenciana durant els mesos de la seua celebració.

Totes les transformacions urbanístiques que genera l'esdeveniment, però també les que ja ha aportat la Ciutat de les Arts i les Ciències, haurien de servir per a redefinir el concepte de ciutat mediterrània, un espai social on puguem conèixer en harmonia la més moderna arquitectura d'avantguarda i el ric patrimoni monumental, el progrés tecnològic i la tradició històrica.

Un dels desafiaments prioritaris que es presenta actualment al Govern Valencià és buscar les solucions més adequades al fenomen de la immigració, sense caure en certes polítiques demagògiques que no resolen realment una de les problemàtiques més greus a què s'enfronten els països de la Comunitat Europea. Per la seua situació geogràfica i el seu nivell de desenvolupament, la Comunitat Valenciana s'ha convertit en una de les principals destinacions dels moviments migratoris, molts dels quals procedeixen precisament d'altres regions del Mediterrani, des dels països del Magrib fins a les repúbliques de l'antiga Iugoslàvia. En eixe sentit, la Generalitat procura anticipar polítiques socials, culturals i educatives, perquè els immigrants i els seus fills puguem integrar-se d'una forma harmònica en la nostra societat.

Pel seu clima, per la seua història, per la generositat de la seua gent, València és, sens dubte, una excel·lent terra d'acollida per als que procedeixen d'altres països del Mediterrani, però cal mantenir la sensatesa i un alt grau de responsabilitat política per a promoure la vertadera integració social dels immigrants i no fomentar la seua marginació i la seua pobresa.

© Jordi Sempere, 2006

Cultura i política en les percepcions entre el nord i el sud mediterranis

Gema Martín¹

És una realitat evident que les visions socials dominants entre les dues ribes del Mediterrani tendeixen a distanciar-se i accentuar la desconfiança. Però les fonts que alimenten aquesta falta d'acord són d'arrel molt diferent entre europeus i àrabs, de manera que el diàleg es fa francament difícil, perquè la major part de les vegades no es parla des dels mateixos paràmetres. Les societats europees, i occidentals en general, centren tota l'atenció i la interpretació de l'univers àrab i islàmic en el fet cultural i religiós, mentre que entre les opinions públiques musulmanes l'origen del seu distanciament amb l'univers occidental rau en els fets polítics i particularment en la política occidental en la seua regió.

En les nostres societats de la riba nord mediterrània s'ha interioritzat una imatge reductora i monolítica de «nosaltres» i «ells» (les dues «cultures» i les dues «religions»), com si es tractara d'universos tancats i inconnexos, on els milions d'éssers humans que es reparteixen entre

En les nostres societats de la riba nord mediterrània s'ha interioritzat una imatge reductora i monolítica de «nosaltres» i «ells» (les dues «cultures» i les dues «religions»), com si es tractara d'universos tancats i inconnexos.

1. Gema Martín Muñoz, directora de la Casa Àrab i l'Institut Internacional d'Estudis Àrabs i del Món Musulmà i professora de Sociologia del Món Àrab i Islàmic de la Universidad Autónoma de Madrid

A partir de l'era moderna, Europa va començar a elaborar un pensament basat en la seua superioritat cultural i a relacionar-se amb «els altres» sobre la base d'aquesta superioritat.

«occidentals» i «musulmans» representaren respectivament unes totals uniformitats culturals, alienes, si no antagòniques, l'una de l'altra. Aquesta visió ha anat arrelant a través d'un procés històric que ha augmentat en el període actual, amb l'emergència del fenomen terrorista del tipus d'Al-Qaida.

A partir de l'era moderna, Europa va començar a elaborar un pensament basat en la seua superioritat cultural i a relacionar-se amb «els altres» sobre la base d'aquesta superioritat. Va ser sobretot amb l'expansió colonial dels segles XIX i XX, que es va traduir en l'uropeïtzació del món, quan es va forjar aquest profund sentiment d'etnocentrisme cultural que perdura fins als nostres dies. La missió civilitzadora amb què es justificà

la dominació de les poblacions colonitzades tractà d'emparar amb valors ètics les barbàries que Europa va cometre fora de les seues fronteres. En geografies com la xinesa, l'Índia o la islàmica, on s'havien erigit grans civilitzacions, la catalogació de «pobles salvatges» no era possible i es va bastir el discurs de la decadència i incapacitat per a eixir de l'obscurantisme en què vivien, enfront de l'avanç de la civilització europea. D'aquesta manera en el món musulmà, i per descomptat àrab, es portava a terme un procés de desvaloració del seu llegat cultural i històric, presentat com incapaç de progressar i modernitzar-se. És a dir, tots els elements culturals pertanyents a l'àmbit islàmic eren catalogats com regressius i blocadors de l'evolució moder-

na. Amb això, es forjava un imaginari europeu ple de prejudicis cap al món islàmic i s'expulsava autoritàriament el llegat intel·lectual i cultural islàmic de la modernització, que s'apropià en exclusiva el model europeu.

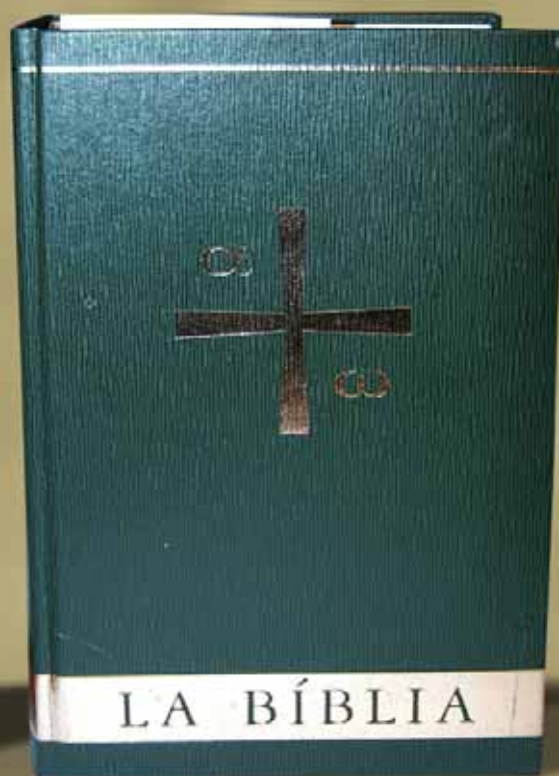
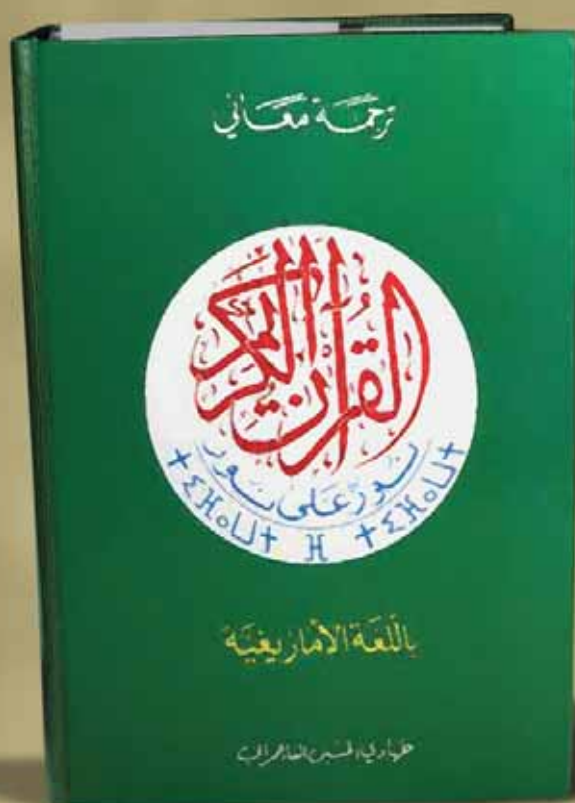
Aquest procés va alimentar les interpretacions essencialistes, a través de les quals s'anteposen en l'anàlisi i la comprensió de les societats musulmanes uns suposats factors inherents a la seua cultura i religió, que les determinen a actuar conjuntament, com si no existiren les opcions individuals i sempre en un sentit regressiu i irracional. Es representa l'islam com la clau abstracta que explica l'esdevenir absolut d'aquestes poblacions i es marginen els factors tan fortament polítics i socioeconòmics que expliquen, com en altres

parts del món, l'arrel dels conflictes i les tensions. I se'ls veu com si «tots en foren u», com si no existira l'individu sinó només les masses, sempre en situacions de violència o fanatisme, de manera que implícitament transmeten el dubte sobre l'estat de civilització d'aquests pobles.

Com a conseqüència de la centralitat mediàtica mundial que tenen els conflictes a l'Orient Mitjà, el perfil d'aquesta unitat islàmica, que suposadament els representa a tots, està dominat per característiques com el fanatisme i el fonamentalisme. És a dir, d'una banda predomina una percepció dominada pels estereotips orientalistes i, d'una altra banda, l'omnipresència mediàtica d'aquesta regió duu quotidianament als nostres ciutadans la imatge més excepcional i extremista, cosa

que forja la idea que és la representació de la majoria social d'aquestes societats, mentre que en queda oculta la diversitat ciutadana, les dinàmiques de canvi i els esforços per assolir la democratització i les llibertats —que és una de les seues primeres aspiracions—, perquè això no té interès mediàtic.

La combinació d'hostilitat i reduccionisme que alimenta aquesta representació recreada d'un *homo islamicus* amenaçador, retrògrad i violent no pot generar mai sentiments de proximitat i intercomunicació. Per contra, l'imaginari culturalista que emana d'aquestes representacions dilueix o oculta provocacions d'Occident als àrabs i musulmans, causa real en moltes ocasions de l'exacerbació de les relacions entre ambdós mons.

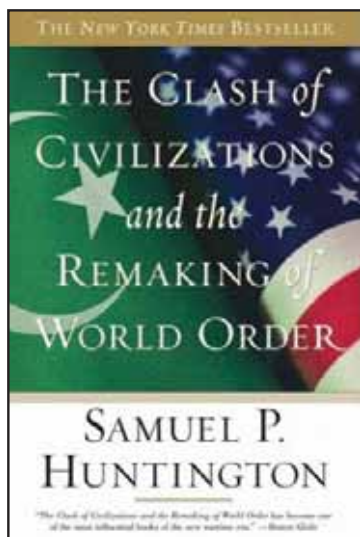
La teoria del «xoc de civilitzacions» és una literatura ad hoc que respon a la necessitat d'aportar una nova ideologia que justifique moralment la reestructuració mundial inaugurada en els 90, carregada d'hegemonia econòmica i política occidental.

En aquest sentit, la teoria del «xoc de civilitzacions», cal entendre-la com una literatura *ad hoc* que respon a la necessitat d'aportar una nova ideologia que justifique moralment la reestructuració mundial inaugurada en els 90, carregada d'hegemonia econòmica i política occidental, particularment a l'Orient Mitjà. Cultura i religió, amb l'islam com a punt central, esdevenen l'instrument amb què distraure les societats occidentals de

la forta càrrega hegemònica de l'actuació política occidental fora de les seues fronteres. La fórmula és la següent: si l'explicació de les reaccions i resistències àrabs i musulmanes es tradueix en un determinisme cultural i religiós antioccidental intrínsec, s'aconsegueix eludir les responsabilitats de l'acció política i militar d'Occident en l'exterior. És per això que, com més opressora i injusta és aquesta política, més es

pretén difondre la comprensió essencialista de la cultura i religió dels altres, sobretot de l'islam. I actualment això està en ple vigor.

Des de l'11-S s'ha repetit amb freqüència que no cal confondre islam i musulmans amb terrorisme. No obstant això, aquesta és una retòrica poc convincent. El simple fet d'haver de fer aquestes afirmacions a favor de l'islam, haver de demostrar si l'Alcorà justifica el terrorisme o no,

si el suïcidi forma part de la cultura islàmica o no, si la jihad significa açò o allò —la qual cosa obliga a tot musulmà a haver de defensar-se diàriament davant la sospita generalitzada que representa un potencial fanatisme inherent a la seua cultura i religió— és la prova que l'islam i els musulmans no són jutjats amb els mateixos estàndards que la resta de religions i pobles. Igualment, és la prova que existeix una marcada tendència a explicar tot allò que ocorre als països musulmans en funció de la

cultura i la religió i en detriment de la política, cosa que no es fa, almenys de manera tan intensa, amb altres religions, altres cultures o altres experiències històriques.

No obstant això, en el factor polític rau la font substancial de les percepcions negatives que existeixen entre la majoria social àrab i musulmana pel que fa a l'anomenat món occidental. En aquesta part del món s'està desenvolupant també un fort sentiment de retret, distància i falta d'acord pel que fa als veïns del nord mediterrani.

En el món àrab i musulmà hi ha un extens sentiment de frustració lligat a una vivència històrica dominada per la impotència i la desposseïció. No hem d'oblidar que els territoris i pobles de l'Orient Mitjà han patit, des de fa més d'un segle, les estratègies de poder que la seua geografia atrau permanentment.

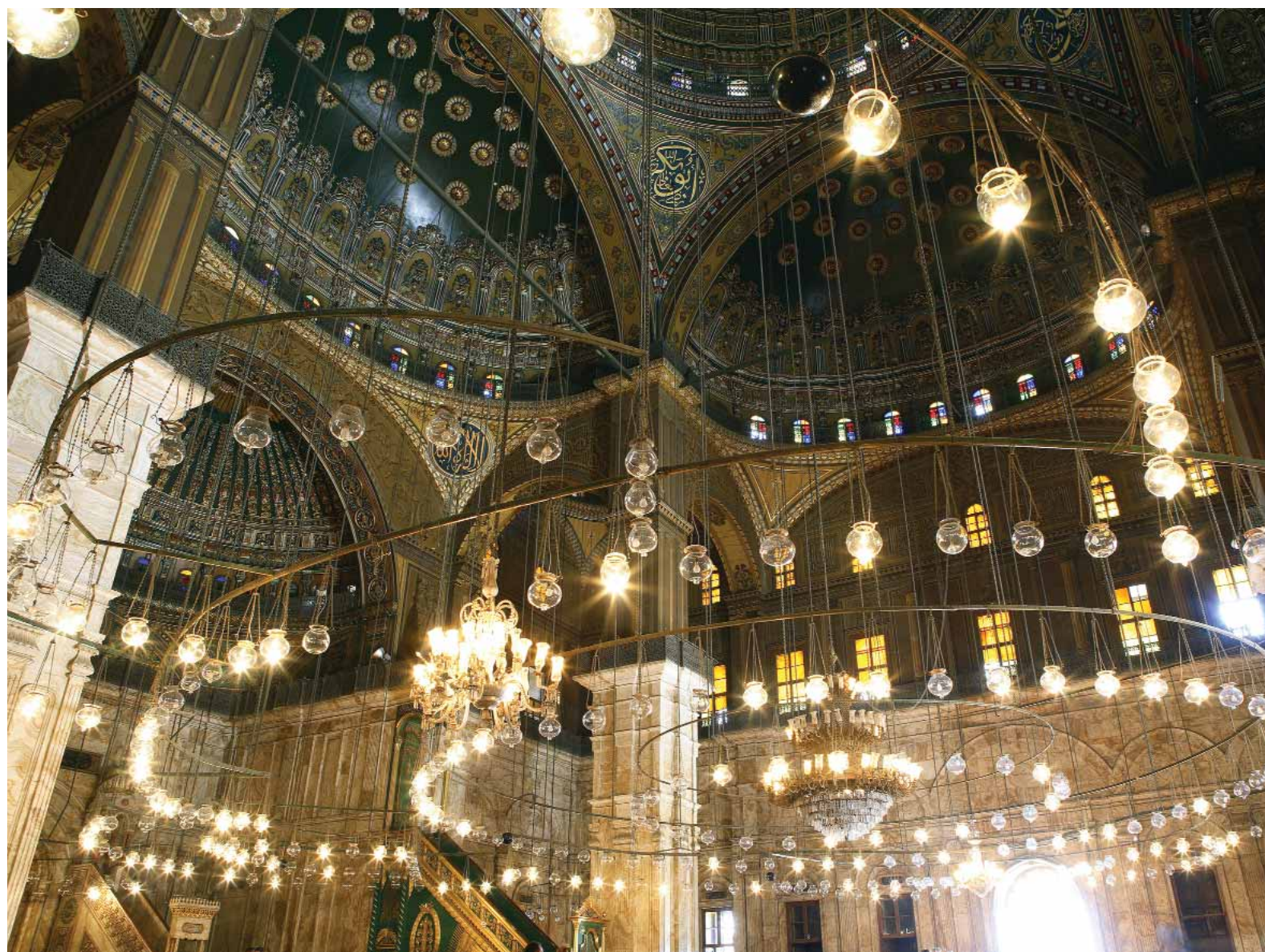
Cal tenir en compte, a més, el context particular en què ha arrelat aquesta frustració. Les poblacions àrabs i musulmanes són majoritàriament urbanes i la seua extensa nova generació de joves ha tingut un accés massiu a l'educació, de manera que es tracta de societats amb una part substancial molt polititzada. Alhora, tenen una memòria col·lectiva molt

accentuada sobre la seua pertinença a una part determinant del món —bressol de grans civilitzacions, situació estratègica de gran valor geopolític i acumulació al seu sòl de les principals fonts d'hidrocarburs del món—, que els hauria de donar influència i benestar, però els beneficien de la qual han quedat des de fa més d'un segle completament fora del seu control. Tot això són factors sociològics i psicològics que agreugen el sentiment de desposseïció.

La total ineficàcia política —de la comunitat internacional i dels governs àrabs— perquè s'aplique la llei internacional (resolucions de l'ONU, convencions humanitàries i de drets humans) en aquesta part del món també contribueix a accentuar la cultura de la desesperació.

Aquests sentiments són l'alquí-mia en què s'elaboren les percepcions àrabs i musulmanes pel que fa a Occident, algunes pacífiques i d'altres radicals i inacceptablement virulentes. I actuen com una frontera que, lluny de contribuir a un coneixement real de la diversitat i pluralitat de les nostres societats i vivències històriques europees o occidentals, cauen també progressivament en el reduccionisme i la negació de l'altre.

**En el món àrab i musulmà hi ha un extens
sentiment de frustració lligat a una vivència històrica
dominada per la impotència i la desposseïció.**

El Procés de Barcelona, deu anys després: comentaris sobre la dimensió parlamentària

Stelios Stavridis¹

El desè aniversari del Partenariat Euromediterrani (PEM), l'anomenat Procés de Barcelona, ha donat origen a una plèthora d'estudis i valoracions. La majoria confirmen que aquest procés ha tingut, a la Mediterrània, un impacte limitat.² No sorprendrà el lector que en la majoria d'aquests treballs aparega regularment el tòpic del «got mig buit o mig ple», ni que es faci èmfasi, a continuació, en com de difícil resultarà omplir la meitat que falta. Alguns posen l'accent en la manca de desenvolupament econòmic (no es redueix la distància que separa les dues riberes de la nostra mar) o en la tragèdia, cada dia més gran, de les pasteres, de la *boat people* d'Europa. Una altra se centren en l'impacte insignificant que ha tingut el PEM en els conflictes internacionals (pensem en el de l'Orient Pròxim, per descomptat, però també en el problema de Xipre o el del

1. El Dr. Stavridis és el cap de la Unitat d'Estudis Euromediterranis i de l'Orient Pròxim de l'Institut de Relacions Econòmiques Internacionals d'Atenes (www.idec.gr/iier). Quan va rebre la invitació d'escriure aquest breu article, era titular de la Càtedra Mediterrània de l'any 2006 a la Universitat de València, als mesos de maig i juny (www.uv.es/psudnord). L'autor vol agrair al Dr. Roderick Pace (de la Universitat de Malta) els seus profitosos comentaris sobre una versió primerenca del text. Els advertiments habituals quant a la responsabilitat s'apliquen també en aquest cas.

2. Per esmentar-ne només uns pocs, vegeu els treballs produïts per dos instituts amb seu a Madrid, l'Instituto Real Elcano i la FRIDE, i particularment el d'Amirah Fernández i Youngs (2005), o el Dossier Med Obs (2005) del consorci Med Obs de Barcelona, o les nombroses publicacions de dues xarxes d'instituts de recerca: EuroMesco i FEMISE, respectivament en www.euromesco.net i www.femise.org.

Sàhara Occidental), o en la manca de democratització al Magrib i al Maixriq (l'occident i l'orient del món àrab, respectivament). Encara d'altres mencionen la proliferació de tota mena d'armes, i, especialment des de l'11-S, el creixement del *megaterrorisme* internacional, particularment els atacs recents de Casablanca, Madrid, Istanbul i Londres, a part dels atacs més *convencional*s de l'Orient Pròxim. Finalment, n'hi ha que no veuen que es desenvolupe una identitat euromediterrània, la qual cosa reforçaria una visió de la política de la regió en clau del *xoc de civilitzacions* huntingtoniana.³

És clar que el pessimisme és gairebé un requisit per a qualsevol que s'ocupe dels afers de la Mediterrània; però també existeix un optimisme innat, i és en aquesta línia que cal entendre el que ve a continuació. Aquest breu treball no s'ocuparà del PEM en si mateix, ni de la recentment anunciada Política Europea de Veïnatge (PEV), un procés que abraçarà alguns estats de la ribera sud de la Mediterrània.⁴ Se centrarà, en canvi, en una dimensió menys coneguda del Procés de Barcelona: el vessant parlamentari. Al llarg dels anys, el PEM ha desenvolupat la cooperació parlamentària entre els seus membres, primer a través del Fòrum Parlamentari (FP) del PEM dels anys 1998-2003, que es va reunir cinc vegades en cinc anys, i, en segon lloc, mitjançant una iniciativa que fa relativament poc que es va posar en marxa: l'Assemblea Parlamentària Euromediterrània (APEM), que es va reunir per primera vegada al març de

No sorprendrà el lector que en la majoria d'aquests treballs aparega regularment el tòpic del «got mig buit o mig ple».

2004 a Atenes; dues vegades més el 2005, respectivament al Caire (al març) i a Rabat (al novembre); i a Brussel·les al març de 2006.

Aquest breu article està escrit des d'un punt de vista clarament institucionalista, que reivindica la importància de les institucions per a la cooperació internacional. En part perquè, com assegura una sentència cèlebre de Jean Monnet, «*les gens meurent mais les institutions durent*», i en part perquè la majoria dels individus que participen en els processos institucionalitzats experimenten un efecte de socialització. A *priori*, els parlamentaris no haurien de ser una excepció a aquesta regla.

3. Pòdeu veure'n una crítica en Coulombis i Veremis (1994).

4. Síria, el Líban, Jordània, Israel, Palestina, Egipte, Tunísia, Algèria, el Marroc.

© Cedida per: UNESCO

Aquest breu article està escrit des d'un punt de vista clarament institucionalista, que reivindica la importància de les institucions per a la cooperació internacional.

La creació del FP del PEM resulta reveladora pel que fa a la naturalesa de tot el Procés de Barcelona, perquè confirma que la principal raó perquè aquest s'iniciara tingué a veure amb els esforços de la mateixa UE per a desenvolupar una postura comuna respecte dels problemes de la Mediterrània. És a dir, que el sentit del Procés de Barcelona és tant, o potser és més i tot, mirar d'arribar a una postura comuna europea, com buscar la cooperació entre les dues riberes de la mar Mediterrània. N'és bona prova el fet que l'estiu del 2000, o siga, menys de cinc anys després que la Declaració de Barcelona posara les bases del procés, el Consell de la UE adoptara una PESC⁵ sobre la Mediterrània per tal d'assegurar-se que tot aquest procés

fóra dirigit fermament per Brussel·les (vegeu Attinà 2001: 279-284). De la mateixa manera, tota la història de la creació del FP del PEM reflecteix les divisions internes de la UE —però aquesta vegada a nivell parlamentari— i, en particular, una lluita pel poder entre els eurodiputats i els membres dels parlaments dels estats de la UE (en trobareu més detalls a Stavridis 2002; 2004). No és possible saber encara si la constitució de l'APEM permetrà superar aquest obstacle particular, atés que hi ha hagut exemples recents de diferències internes al si de la UE: per exemple, en la distribució de les presidències i les vicepresidències de les comissions permanents, fou forçós d'efectuar un canvi pel qual el Parlament Europeu renunciava a una vicepresi-

dència a favor d'un país de nou ingrés a la UE.⁶ Tot això reflecteix en part un desplaçament de la balança informal de poder, que s'inclina cada vegada més cap a la banda dels parlaments nacionals de la UE. Aquest desplaçament es pot veure en una certa renacionalització de la política europea⁷ i en el final del *consens permissiu* quant a la integració europea en les opinions públiques de la Unió. Aquests dos fenòmens troben la millor il·lustració en la profunda crisi que s'ha desencadenat des de començaments de l'estiu del 2005, després dels referèndums francès i neerlandès sobre el Tractat Constitucional Europeu. En la darrera reunió del Consell Europeu es confirmà que no calia esperar cap avanç en aquest front abans del 2008,⁸ o el

5. Política exterior i de seguretat comuna. De la mateixa manera, l'Estratègia Europea de l'any 2003 (anomenada també *la doctrina Solana*) pretén desenvolupar una funció semblant.

6. Segons la informació que es pot trobar en el web del parlament espanyol (www.congreso.es).

7. Pel que fa a les tensions entre forces nacionals i europees, vegeu Hill (2004).

8. La reunió del Consell Europeu de juny de 2006 a Brussel·les.

que és el mateix, abans de les eleccions presidencials franceses. Cal tenir-ho ben present, això, perquè la naturalesa futura de la UE també afecta la seua política euromediterrània.

Podem trobar encara més proves d'aquesta dinàmica interior/exterior en el fet que la PEV representa un esforç per continuar desenvolupant el PEM després de l'ampliació de l'any 2004 i de l'inici de les negociacions per a l'entrada de Turquia. Com a resultat de les últimes ampliacions, i de les pròximes que es preveuen, l'equilibri intern del PEM ha patit una transformació, des de la fórmula de 27 membres (15 + 12) fins a una situació (si més no de moment) de 45 membres: 28 (25+2+1+X) + 17 (4+10+3). És a dir: des dels 15 membres de la UE més els 12 països de la Mediterrània Sud (que llavors incloïen Turquia, Malta i Xipre) fins a una configuració totalment diferent. Avui hi ha, d'una banda, 28 estats: els 25 de la UE, als qual cal afegir Romania i Bulgària, però també Turquia i Croàcia, a més d'un grapat encara per determinar d'estats balcànics; i de l'altra, hi ha 17 països: Rússia, Ucraïna, Bielorrússia i Moldàvia a l'est, més els 9 de la Mediterrània Sud (tots els que hi havia abans llevat de Turquia, Xipre i Malta, però afegint-hi Líbia i, potser, Mauritània), junt amb Armènia, Azerbaidjan i Geòrgia. Això suposa un context regional totalment diferent, en què el finançament provindrà de pressupostos homogeneïtzats de la UE a partir de l'any 2007 (si s'accepta la proposta de la Comissió), i deixarà per tant d'haver-hi diferents fonts de finançament per a despeses internes

i externes.⁹ Això és ben diferent del que ocorria l'any 1995, quan l'autèntic repte eren les implicacions de l'ampliació de la UE a l'est.¹⁰ Avui tenim, per tant, una conjuntura completament nova, que a més a més ha patit transformacions derivades d'una situació internacional totalment diferent, com a conseqüència del megaterrorisme internacional, de la proliferació de tota mena d'armes de destrucció massiva, en especial de la tecnologia nuclear (Corea del Nord, el Pakistan i l'Índia, i, amb una importància particular per a la regió mediterrània, l'Iran), d'una política internacional dels Estats Units d'Amèrica que ha explotat al màxim les divisions que hi ha entre els europeus (especialment pel que fa a l'Iraq i, més recentment, al Líban) i d'un entorn econòmic i climàtic generalment pessimista, del qual són bons testimonis la greu preocupació que hi ha avui quant a la seguretat de les provisions energètiques i l'alta volatilitat del mercat mundial del petroli.

A les dimensions internes (de la UE) i internacionals que hem esmentat fins ara, i que afecten totes les institucions del PEM, inclosa la dimensió parlamentària, cal afegir el conflicte araboisraelià. Ja han quedat ben arrere els dies en què ingènuament es pensava que el PEM tindria un paper complementari a les expec-

© Cedida per: UNESCO

Com assegura una sentència cèlebre de Jean Monnet, «les gens meurent mais les institutions durent».

9. Document d'estratègia, Comissió Europea COM (2004) 373 final, p.29.

10. Barbé i Izquierdo (1997: 126).

© Cedida per: UNESCO

Ja han quedat ben arrere els dies en què ingènuament es pensava que el Procés Euromediterrani tindria un paper complementari a les expectatives, llavors optimistes fins a l'eufòria, que suscitava un procés de pau a l'Orient Pròxim.

tatives, llavors optimistes fins a l'eufòria, que suscitava un procés de pau a l'Orient Pròxim (PPOP) que en aquell moment es trobava en plena floració. L'acord d'Oslo, i altres acords del passat, han quedat enterrats per més violència a l'Orient Pròxim, l'expressió més recent de la qual ha sigut la guerra del Líban de l'estiu de 2006. L'Orient Pròxim sem-

pre ha afectat el PEM, i ha provocat des del trasllat a Malta de la trobada dels ministres d'Afers Exteriors de l'any 1997, que s'hauria d'haver celebrat en un país nord-africà, fins a la manca de progressos en la redacció d'una Carta d'Estabilitat o al boicot de Síria i el Líban després de l'any 2000. En una data tan recent com el novembre de 2005, en la

mateixa reunió del desé aniversari es va confirmar aquest lamentable estat de coses, ja que els estats àrabs només van enviar representats de baix nivell a trobar els líders dels estats i les institucions de la UE, a més del primer ministre israelià, el president de l'Autoritat Palestina i el primer ministre turc, els quals havien acudit a Barcelona per tal de *celebrar* l'esdeveniment.

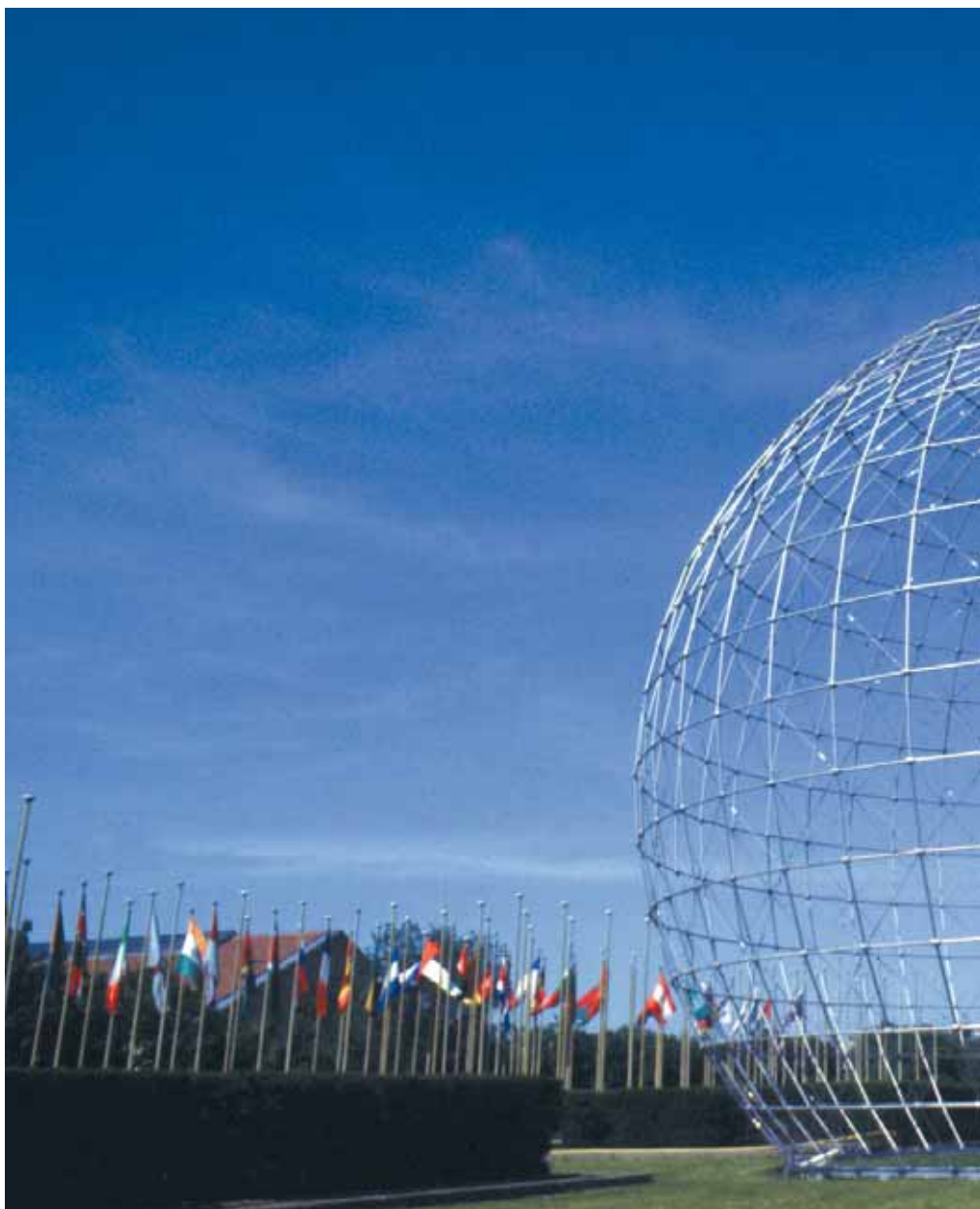
Malgrat aquests tres factors importants (la Unió Europea, el context internacional, l'Orient Pròxim), la dimensió parlamentària s'ha desenvolupat. És clar que ho ha fet a un pas bastant més lent del que un hauria

11. Hi ha més institucions de caràcter parlamentari que inclouen els països de la Mediterrània, però no me'n puc ocupar en el breu espai d'aquest article. Per esmentar-ne algunes: la Unió Interparlamentària, l'Assemblea Parlamentària de l'OSCE, l'Assemblea Parlamentària de l'OTAN i l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa.

La cooperació parlamentària en general, i particularment quan pren la forma de diplomàcia parlamentària, pretén facilitar el diàleg entre els actors internacionals.

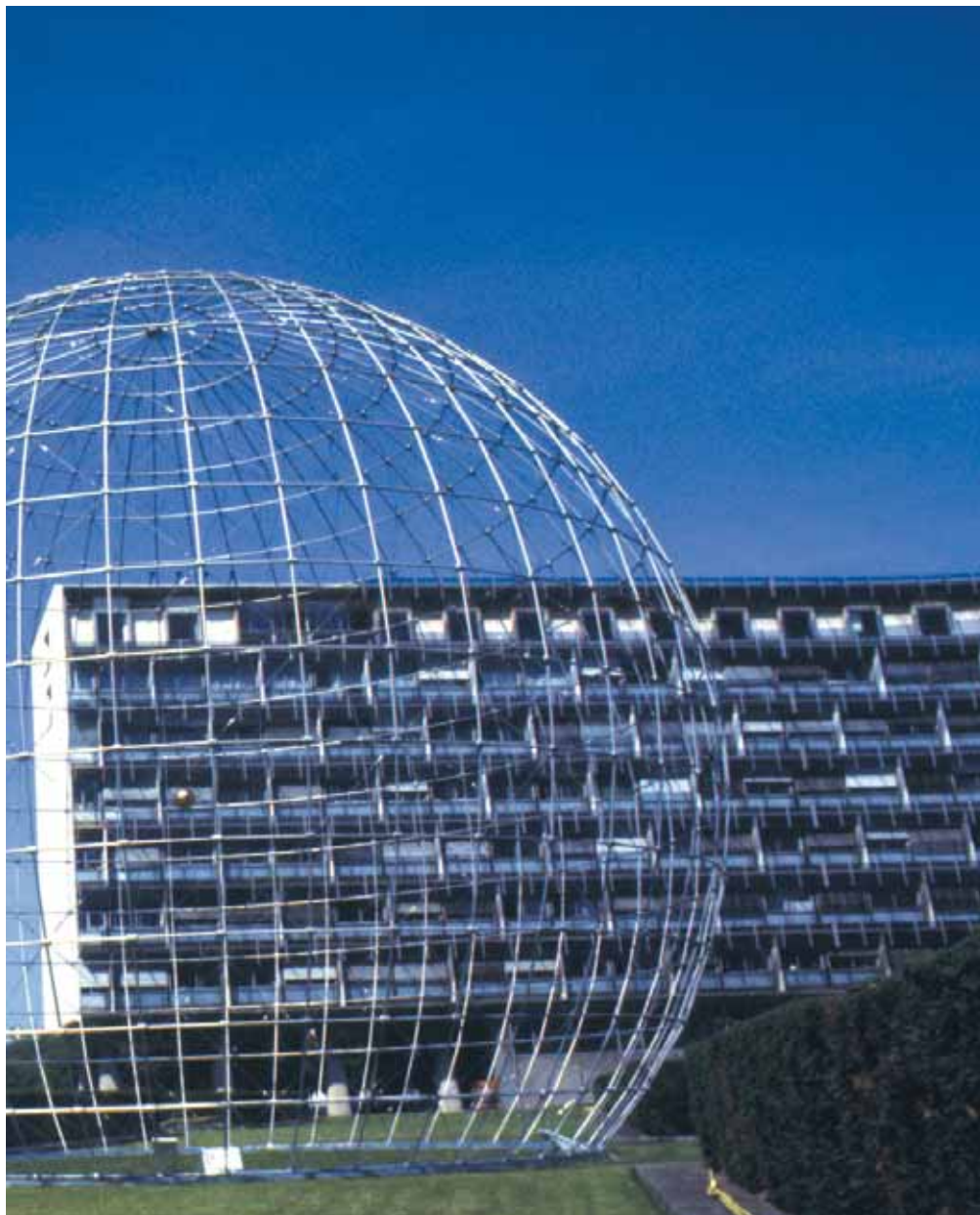
previst fa onze anys.¹¹ Però, amb tot, s'ha avançat, en fer pujar de nivell el Fòrum Parlamentari per a convertir-lo en Assemblea Parlamentària.

I ara, on som? L'APEM té una Presidència, una Mesa, tres comissions permanents i uns quants grups de treball. Es reuneix en sessió plenària almenys una vegada a l'any. Elabora resolucions i informes. També té un lloc web propi.¹² El Ple l'integren 240 membres, 120 de la ribera sud i 120 de la UE (dels quals 75 provenen dels parlaments nacionals de la UE i la resta, 45, del Parlament Europeu). Les seues decisions no són vinculants i normalment es prenen per consens, encara que és previst que siga suficient una majoria de 4/5 parts sempre que aquesta reflectisca una majoria a l'interior de cadascun dels dos components de l'APEM (la UE i els països que no en formen part). En l'actualitat, la Presidència l'ocupa el Parlament de Tunísia (del març del 2006 al març del 2007), després que ho hagen fet el d'Egipte (del març del 2004 al març del 2005) i el Parlament Europeu (del març del 2005 al març del 2006), i l'any que ve la Presidència correspondrà a la *Vouli* de Grècia (del març del 2007 al març del 2008). El paper de la Mesa de l'APEM és coordinar el treball de l'Assemblea. Consta d'un president i tres vicepresidents, dos dels

12. <http://www.europarl.europa.eu/intcoop/empa/default.htm>.

© Cedida per: UNESCO

quals vénen de la ribera sud i els altres dos de la UE: l'un dels parlaments nacionals i l'altre del Parlament Europeu (PE). Les tres comissions parlamentàries reflecteixen fins a un cert punt les tres *cistelles*, o capítols, del Procés de Barcelona. Els actuals presidents i vicepresidents respectius són:¹³

1. *Afers polítics, de seguretat i de drets humans*: El PE n'és president; Palestina, Espanya i Israel, vicepresidents.¹⁴

2. *Afers econòmics, financers, socials i educatius*: Jordània n'ocupa la Presidència, i el PE, Turquia i Irlanda en són vicepresidents.¹⁵

3. *Qualitat de vida, intercanvis humans i cultura*: Itàlia en la Presidència, i el Marroc, Malta i Algèria com a vicepresidents.¹⁶

Pel que fa a les reunions i activitats de l'APEM, actualment hi ha sis grups de treball, a més d'una comissió *ad hoc* sobre els drets de la dona. Cada grup de treball té 20 membres (10 del sud, 6 dels parlaments nacionals de la UE i 4 del PE), mentre que la comissió *ad hoc* consta de 40 membres (20, 12 i 8, respectivament).

L'estiu del 2006, quan va esclatar la guerra al Líban, la Mesa de l'APEM va fer pública una declaració en què condemnava la violència i demanava un alto el foc immediat, el 8 d'agost de 2006. El mateix dia va publicar-

13. Cada comissió té 80 membres, la meitat de la ribera sud i la meitat del nord. En el cas de la UE, 25 provenen de parlaments nacionals i els 15 restants, del PE.

14. Respectivament, la Sra. Tokia Saïfi (PE) i els Srs. Ziad Abu Zayyad (Palestina), Josep Duran i Lleida (Espanya) i Majalli Whbee (Israel).

15. Respectivament, el Sr. Hashem Ad-Dabbas (Jordània) i la Sra. Jamila Madeira (PE), el Sr. Oguz Oyan (Turquia) i el Sr. Michael Mulcahy (Irlanda).

16. Respectivament, el Sr. Mario Greco (Itàlia) i els Srs. Mohamed Mansouri (Marroc), Mario Galea (Malta) i Miloud Chorfi (Algèria).

A causa de la creixent importància de la descentralització, tant dins com fora de la ue, resulta vital emfatitzar el paper de la paradiplomàcia parlamentària.

ne una altra per condemnar l'arrest del Sr. Aziz Dweik, el president del Consell Legislatiu Palestí, i demanar que fóra posat en llibertat. Dweik havia sigut arrestat a sa casa, a Ramallah, com a membre de Hamàs, «una organització terrorista», segons va declarar el portaveu de la Força de Defensa Israeliana després de la detenció.¹⁷ No entraré en el debat de com hauria de tractar Europa els membres de Hamàs, quan aquesta continua figurant en la llista d'organitzacions terroristes de la UE. Només vull esmentar que la cooperació parlamentària en general, i particularment quan pren la forma de *diplomàcia parlamentària*, pretén facilitar el diàleg entre els actors internacionals. Aquest paper és particularment important en situacions en què les relacions bilaterals oficials, d'estat a estat, són difícils, han sigut tallades o, simplement, no existeixen. Serà, doncs, interessant veure si l'APEM intervé activament en la crisi. Al llarg dels seus cinc anys d'existència, el FP havia arribat a una posició molt més proàrab sobre l'Orient Pròxim (i especialment sobre Palestina) que la dels estats membres de la UE.

Encara que és difícil fer una valoració global quan només fa dos anys que hi ha una Assemblea Parlamentària (a part dels cinc anys

que durà el Fòrum), podem assenyalar uns quants assumptes de caràcter general que afecten l'APEM: per exemple, la qüestió de si hom hauria de posar-se a dialogar en l'àmbit parlamentari en absència d'interlocutors democràtics. Alguns afirmen que «*on ne bâtit pas la démocratie avec le déni de démocratie*»;¹⁸ dit d'una altra manera: l'autèntic problema és si els parlaments de què parlem són «*de vrais parlements*».¹⁹ D'altra banda, l'«efecte de socialització» derivat de pertànyer a institucions comunes es presenta com un punt de vista alternatiu en aquest debat, que continua obert. L'argument fonamental és que, altrament, l'única opció possible seria la de no dialogar de cap manera.²⁰

Una altra qüestió que cal esmentar és la de la *dimensió regional* en general, i en particular la dels parlaments regionals. L'APEM es refereix al paper que hi poden tenir aquests quan enumera «organitzacions regionals parlamentàries i intergovernamentals» que demanen l'estatus d'observadores i invitades a l'APEM (regla 7 del seu *Vademècum*, edició de gener de 2006). A causa de la creixent importància de la descentralització, tant dins com fora de la UE, resulta vital emfatitzar el paper de la *paradiplomàcia parlamentària*, si se'ns permet encunyar una nova

expressió; o el que és el mateix, de la diplomàcia parlamentària regional. És important tenir present que també aquesta dimensió forma part d'un context més ampli de cooperació entre les societats civils.²¹ Els parlaments han de tenir un paper particularment important en aquest terreny, atés que són interlocutors privilegiats dels actors socials civils.²² Tant els parlaments regionals com els actors de la societat civil apareixen clarament identificats com a socis clau per al futur del Procés de Barcelona en els punts 34 i 35 de la resolució de la Comissió de l'APEM sobre Afers Polítics, de Seguretat i de Drets Humans que s'adoptà a Rabat (el 21 de novembre del 2005). Això no és cap coincidència.

Allò que resta clar és que la dimensió parlamentària del Procés de Barcelona encara està emergent avui. El seu paper anirà creixent amb el temps, sempre que s'hi pare l'atenció necessària. Altrament, podria ser solament una més d'aquelles institucions que continuen existint només per tal d'existir. I això seria una llàstima. Perquè la conca euromediterrània necessita encara tots els mecanismes i totes les eines per a la resolució de conflictes i la democratització que puga aconseguir.

Atenes, 2 de setembre del 2006

17. *Le Monde*, 06-08-06: www.lemonde.fr. El 29 de juny de 2006, 64 líders polítics de Hamàs havien sigut arrestats, incloent-hi huit ministres i 26 parlamentaris.

18. El parlamentari belga Patrick Moriau en el segon Fòrum Parlamentari del PEM que tingué lloc a Brussel·les, al febrer de 2001.

19. El senador francès Jacques Legendre, citat a Sénat (2001: 55).

20. Al llarg dels anys, m'he entrevistat amb uns quants parlamentaris i europarlamentaris, i aquest darrer punt de vista, la necessitat de «posar-se a dialogar», és força important.

21. Vegeu Pace, Stavridis i Xenakis (2004).

22. Pel que fa a les societats civils de la Mediterrània Sud, vegeu Roque (2002); Roy (2005); Woodward (2006).

© Cedida per: UNESCO

Referències i bibliografia

- Amirah Fernandez, Haizam i Youngs, Richard (2005), *The Euro-Mediterranean Partnership. Assessing the First Decade*, Elcano i FRIDE, Madrid: www.realinstitutoelcano.org i www.fride.org
- Attinà, Fulvio (2001), "Conclusions: Partnership-building", en Attinà, Fulvio i Stavridis, Stelios (ed.), *The Barcelona Process and Euro-Mediterranean Issues from Stuttgart to Marseilles*, Giuffrè, Milà, pàg. 269-288
- Barbé, Esther i Izquierdo, Ferran (1997), "Present and Future Joint Actions for the Mediterranean Region", en Holland, Martin (ed.), *Common Foreign and Security Policy. The record and the reforms*, Pinter, Londres, pàg. 120-135
- Couloumbis, Theodore i Veremis, Thanos (1994), "In Search of New Barbarians: Samuel P. Huntington and the Clash of Civilizations", *Mediterranean Quarterly*, vol. 5, núm.1, pàg. 36-44
- Dossier Med Obs (2005), *Diez años del Proceso de Barcelona. Balance y perspectivas*: www.medobs.net
- Hill, Christopher (2004), "Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since 11 September 2001", *Journal of Common Market Studies*, vol. 42, núm. 1, pàg. 143-163
- Pace, Roderick; Stavridis, Stelios i Xenakis, Dimitris (2004), "Parliaments and Civil Society Cooperation in the Euro-Mediterranean Partnership", *Mediterranean Quarterly*, vol. 15, núm. 1, hivern 2003/4, pàg. 75-92
- Roque, Maria-Àngels (ed.) (2002), *La sociedad civil en Marruecos*, Icaria, IEMed, Barcelona
- Roy, Olivier (2005), "The predicament of 'civil society' in Central Asia and the 'Greater Middle East'", *International Affairs*, vol. 81, núm. 5, pàg. 1001-1012
- Sénat (2001), *La diplomatie parlementaire*, Actes du Colloque, Sénat Francès, París: www.senat.fr
- Stavridis, Stelios (2002), "The Parliamentary Forum of the Euro-Mediterranean Partnership: an assessment", *Mediterranean Politics*, vol. 7, núm. 2, estiu, pàg. 30-53
- Stavridis, Stelios (2004), *From Parliamentary Forum to Parliamentary Assembly in the EMP: Does it all Amount to Much Ado About Nothing?*, Med Obs/Observatori de polítiques mediterrànies (IEMed i IUEE/UAB) *working paper* núm. 2, Barcelona, gener: www.medobs.net
- Woodward, Peter (2006), "Civil society and democratic reform in the Middle East with particular reference to Egypt and Lebanon", *Journal of Political Science and Sociology*, Universitat Keio, Tòquio, núm. 5

Integració i cooperació a l'àrea mediterrània

Josep M. Jordán¹

Hi ha una política mediterrània de la Unió Europea (UE) que funciona des de fa més de 40 anys. Aquesta política ha travessat distintes etapes, en funció l'evolució de la UE mateixa, que ha passat de sis a vint-i-cinc estats membres i passarà a vint-i-set el 2007, com també del context internacional. La política mediterrània ha tingut sempre com a components bàsics uns elements d'integració comercial i uns altres de cooperació financera. Ara bé, els darrers onze anys ha assumit un plantejament més ambiciós amb l'estratègia de l'Associació Euromediterrània, o Procés de Barcelona, la qual s'ha vist reforçada recentment amb la Política de Veïnatge de la UE. ¿Quin ha sigut el resultat d'aquesta llarga actuació europea envers l'àrea mediterrània i quines són les perspectives de futur de la regió?

L'inici de la política mediterrània

Va ser als anys 60 quan, per raons de proximitat i relacions històriques,

[La política mediterrània ha tingut sempre com a components bàsics uns elements d'integració comercial i uns altres de cooperació financera.]

s'establiren uns primers acords comercials entre la UE i alguns dels Països Tercers Mediterranis (PTM). Als 70, arran de la primera ampliació, la UE adoptà una política global cap a l'àrea mediterrània i incorporà un àmbit de cooperació financera, junt amb l'àmbit comercial. L'objectiu era contribuir al desenvolupament dels PTM. Els resultats, tanmateix, foren ben escassos al llarg dels anys 70 i 80. La majoria d'aquests països seguien aleshores unes estratègies de desenvolupament altament proteccionistes, que els impedié beneficiar-se de la política mediterrània de la UE; unes estratègies que pos-

1. Josep M. Jordán Galduf, Catedràtic d'Economia Aplicada de la Universitat de València i president del Patronat Sud-Nord de la Universitat de València (EG)

© Cedida per: UNESCO

L'administració espanyola va comprendre de seguida que era interessant per al país potenciar la política mediterrània de la UE i ha actuat coherentment en aquest sentit.

teriorment s'hagueren de modificar, pels greus desequilibris macroeconòmics que generaven.

En la dècada dels 80, la UE es va ampliar cap al sud: primerament amb la incorporació de Grècia (1981) i, després, amb les incorporacions d'Espanya i Portugal (1986). El centre desenvolupat de la Unió integrava aleshores una perifèria europea meridional menys desenvolupada i això constituïa un repte, tant per al conjunt de la UE com per a l'altra perifèria mediterrània, la de la riba sud. Els PTM, sobretot el Marroc, venen amb molta por l'entrada d'Espanya a la UE, ja que en preveïen un impacte molt

negatiu sobre les seues febles economies. Precisament, a fi d'atenuar aquest impacte, la UE va reformar la política mediterrània el 1986, amb el compromís de mantenir els corrents tradicionals d'exportació agrària dels PTM i de millorar la cooperació financera destinada a l'àrea.

L'administració espanyola va comprendre de seguida que era interessant per al país potenciar la política mediterrània de la UE i ha actuat coherentment en aquest sentit: influí favorablement en la renovació d'aquesta política en el període 1992-1995 i operà a favor de l'estratègia de l'Associació Euromediterrània, llan-

çada a Barcelona el novembre de 1995. Aleshores la UE ja s'havia ampliat cap al nord, una Unió de quinze països, i dedicava grans esforços a recolzar la transició política i econòmica dels països de l'Europa Central i Oriental (PECO), encetada arran de la caiguda del mur de Berlín.

L'Associació Euromediterrània

L'estratègia d'Associació Euromediterrània va ser establerta com un contrapès a l'obertura de la UE cap a l'est, atesa l'especial fragilitat política i socioeconòmica dels PTM. El projecte conté un doble mecanisme bila-

L'estratègia d'associació euromediterrània va ser establerta com un contrapés a l'obertura de la ue cap a l'est, atesa l'especial fragilitat política i socioeconòmica dels països tercers mediterranis.

teral i regional i s'ha articulat al voltant de tres grans àmbits d'actuació: el polític i de seguretat, l'econòmic i financer i el social, cultural i humà. La meta és ben ambiciosa: crear una zona de pau i estabilitat, una zona de prosperitat compartida, una zona de diàleg cultural i intercanvi humà entre les dues ribes de la Mediterrània. Per a assolir aquesta meta i amb l'horitzó de l'any 2010, hi ha en marxa la construcció d'una àrea de lliure comerç euromediterrània, s'ha incrementat la cooperació financera de la UE amb els PTM, mitjançant el programa MEDA i l'actuació del Banc Europeu d'Inversions (BEI), i s'ha intensificat el diàleg polític, social i cultural en la regió.

El Procés de Barcelona, tanmateix, ha avançat amb molta lentitud. Els acords d'associació entre la UE i cadascun dels PTM, instrumentals per

a conformar l'àrea de lliure comerç euromediterrània, s'estan aplicant per fi en tots aquests països, a excepció de Síria (vegeu el quadre 1). Igualment, s'ha posat en marxa l'anomenada Iniciativa d'Agadir, per liberalitzar el comerç entre el Marroc, Tunísia, Egipte i Jordània. D'altra banda, la V Conferència Euromediterrània, celebrada a València l'abril de 2002, va ser decisiva perquè el desembre de 2003, a Nàpols, s'aprovara l'inici de la Fundació Anna Lindh per al Diàleg de Cultures i de l'Assemblea de Parlamentaris Euromediterranis.

Efectes econòmics del Procés de Barcelona

Fins ara, l'estratègia de l'Associació Euromediterrània ha tingut una repercussió molt limitada en el crucial objectiu de propiciar el des-

© Cedida per: UNESCO

Quadre 1 // Acords d'associació entre la UE i els PTM

	Signatura de l'acord	Entrada en vigor
Marroc	Febrer de 1996	Març de 2000
Algèria	Abril de 2002	Setembre de 2005
Tunísia	Juliol de 1995	Març de 1998
Egipte	Juny de 2001	Juny de 2004
Israel	Novembre de 1995	Juny de 2000
Autoritat Palestina	Febrer de 1997	Juliol de 1997
Jordània	Novembre de 1997	Maig de 2002
Líban	Juny de 2002	Març de 2003
Síria	Octubre de 2004	Pendent

Nota: Turquia no apareix en aquesta relació perquè, des del 1996, forma una unió duanera amb la UE i a hores d'ara es troba en procés de preadhesió a aquesta. Tampoc no hi són Malta i Xipre, que des del 2004 són membres de la UE. Líbia no forma part, ara per ara, de l'Associació Euromediterrània, només n'és observador.

envolupament econòmic dels PTM i poder aconseguir, així, una àrea de prosperitat compartida amb la UE. La taxa anual de creixement econòmic dels PTM ha sigut de prop del 3%, en termes reals, els darrers deu anys, una taxa un poc superior a la del període anterior. Tanmateix, això no ha sigut suficient per a compensar el creixement demogràfic d'aquests països, per a augmentar les taxes d'ocupació i reduir els nivells de pobresa en la regió. En conseqüència, han prosseguit els fluxos migratoris del sud cap al nord. La diferència de nivells de vida és molt gran entre les dues ribes de la Mediterrània. Així,

Quadre 2 // Importància de la UE com a origen de les importacions i destinació de les exportacions dels PTM (Percentatge del comerç total, l'any 2003)

	Importacions de la UE	Exportacions a la UE
Marroc	58,2	71,2
Algèria	64,7	60,0
Tunísia	72,4	81,0
Egipte	36,5	42,4
Israel	42,6	28,7
Jordània	27,3	3,4
Líban	56,0	19,3
Síria	32,9	49,8
Turquia	48,7	54,9

Font: Comissió Europea

El Procés de Barcelona ha avançat amb molta lentitud.

© Cedida per UNESCO

mentre que a Espanya la renda per càpita és d'aproximadament 21.000 dòlars (25.000 en paritat de poder adquisitiu), al Marroc és de 1.500 dòlars (4.000 en paritat de poder adquisitiu).

L'establiment de l'àrea de lliure comerç, prevista entre la UE i cadascun dels PTM, es du a terme mitjançant la progressiva reducció dels aranzels i les barreres quantitatives per als productes industrials, mentre que per als productes agrícoles hi ha unes concessions comercials recíproques que tendeixen a ampliar-se en successives negociacions bilaterals.

Tot això ha incidit favorablement en l'evolució dels intercanvis comercials entre les dues ribes de la Mediterrània, que han augmentat en termes absoluts els darrers deu anys. En general, la UE és molt important, des del punt de vista comercial, per als PTM (vegeu el quadre 2). Tanmateix, la quota del conjunt dels PTM en les importacions i les exportacions de la UE és molt reduïda i s'ha modificat molt poc la darrera dècada: un 7% de les importacions europees procedeix dels PTM i un 10% de les exportacions europees es destina a aquests països. En el cas particular

d'Espanya, a penes el 5% de les exportacions es dirigeix als PTM, on el Marroc i Turquia destaquen com a destinacions, i una proporció semblant de les importacions procedeix d'aquests països (Algèria, Turquia i el Marroc principalment).

Més enllà de l'impacte comercial, un dels efectes més esperats de l'estratègia d'associació euromediterrània ha sigut l'atracció d'inversions empresarials europees per part dels PTM. Però, en això, l'èxit de l'estratègia euromediterrània ha resultat, ara per ara, molt limitat. És cert que la inversió europea directa s'ha incre-

La Política Europea de Veïnatge pretén reforçar l'estratègia d'associació euromediterrània i fer front al temor que senten els països tercers mediterranis de quedar marginats davant la nova ampliació cap a l'est de la UE.

mentat recentment en els països del Magrib, però aquests països —i el conjunt dels PTM— continuen sent una regió marginal des del punt de mira dels interessos inversors de les empreses europees i estrangeres en general, les quals mostren una major preferència pels PECO (països de l'Europa central i oriental), l'Amèrica Llatina i el Sud-est Asiàtic. Aquest és també el cas de la inversió empresarial espanyola a l'àrea mediterrània, la qual, tot i que s'ha incrementat els darrers anys, particularment al Marroc i Turquia, resulta encara bastant reduïda.

Un dels elements clau que expliquen la manca d'atracció d'inversió estrangera dels PTM és el lent avanç d'aquests països en el procés de modernització institucional, política i econòmica. És clar que molts dels PTM han experimentat un progrés en la liberalització comercial i en l'aplicació d'una política macroeconòmica més estable. Tanmateix, el marc legal encara hi és molt feble i la burocràcia i la corrupció dificulten força l'atracció de la inversió exterior.

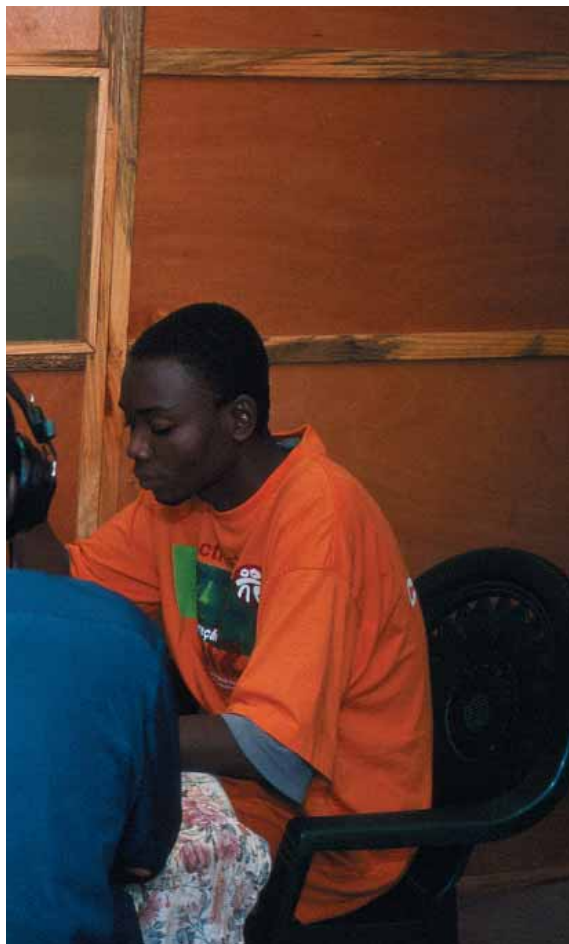
La Política Europea de Veïnatge

El maig de 2004, just després de la cinquena ampliació de la UE (vuit estats de l'Europa Central i Oriental, a més de Malta i Xipre), aquesta llançava la Política Europea de Veïnatge. Una política que pretén reforçar l'estratègia d'associació euromediterrània i fer front al temor que senten els PTM de quedar marginats davant la nova ampliació cap a l'est de la UE. Aquesta política ofereix als PTM una relació més estreta amb la UE, però alhora els exigeix un major compromís amb les reformes institucionals (polítiques i econòmiques).

En aquest context, s'han negociat uns plans d'acció que ara estan

començant a aplicar alguns dels PTM. Aquests plans inclouen la possibilitat d'una major participació d'aquests països en el mercat interior de la UE, si aproximen el seu marc normatiu al de la Unió, i la seua participació en alguns programes comunitaris importants, com ara educació i formació, investigació i innovació, energia, transport, medi ambient i societat de la informació. Quant a la cooperació financera, el programa MEDA serà substituït per l'Instrument de Veïnatge i Partenariat en les Perspectives Financeres 2007-2013 de la UE. Tot per recolzar les reformes institucionals dels PTM i propiciar-ne més efectivament el desenvolupament econòmic i social.

© Cedida per: UNESCO

Cloenda

Al llarg dels darrers onze anys s'ha consolidat de manera gradual l'Associació Euromediterrània, però no amb la força que s'esperava. Els resultats han sigut positius, però molt insuficients respecte dels objectius que es van proposar. El diferencial en els nivells de vida entre el nord i el sud de la regió ha crescut en lloc de reduir-se. Per tot això, i perquè la UE s'ha ampliat cap a l'est, la Política Europea de Veïnatge ha reforçat recentment l'estratègia de l'Associació Euromediterrània.

El novembre de 2005, a Barcelona, es va celebrar una cimera euromediterrània per tal de commemorar el 10é aniversari del llançament de l'estratègia de l'Associació Euromediterrània. Hi hagué una avaluació realista dels resultats d'aquesta estratègia, fins al moment, i s'aprovaren algunes mesures importants per a millorar els seus resultats d'ara

Els resultats de l'Associació Euromediterrània han sigut positius, però molt insuficients respecte dels objectius que es van proposar.

endavant. S'hi expressà la voluntat de promoure i ordenar la immigració legal i combatre la il·legal. S'hi manifestà el compromís d'avançar en la progressiva liberalització del comerç agrari i també hi hagué el compromís de constituir el Banc Euromediterrani d'Inversions, com a filial del BEI, i d'augmentar la cooperació financera amb els PTM. Finalment, s'hi destacà el desig de centrar més aquesta cooperació en el camp de l'educació i la formació, a més de promoure la democràcia. Ara cal que la UE porte endavant aquests compromisos i que els PTM avancen en l'aplicació dels Plans d'Acció que tenen marcats.

Mars¹

Predrag Matvejevic²

“

«Què és la Mediterrània? Mil coses ahora. No hi ha un paisatge, sinó innombrables; no hi ha una mar, sinó una successió de mars; no hi ha una civilització, sinó diverses civilitzacions amuntegades les unes sobre les altres.

«La Mediterrània és una antiquíssima cruïlla de camins. Des de fa mil·lennis, tot hi conflueix, confont i enriquint-ne la seua història.»

”

Aquestes paraules de Fernand Braudel, que trobem en el prefaci de l'obra col·lectiva, que dirigí, *La Méditerranée*, s'empren sovint com a exordi d'elucubracions doctes sobre la mar Mediterrània, però les idees del mestre han de ser repensades i actualitzades.

Ja s'ha dit tot sobre aquesta «mar primera» convertida en un estret marítim: sobre la unitat i la divisió; l'homo-geneïtat i la disparitat. Fa temps que sabem que no és ni «una realitat en si mateixa» ni tampoc una «constant»: el

conjunt mediterrani està compost per diversos subconjunts que desafien o refuten determinades idees unificadores. Idees, històriques o polítiques, que substitueixen idees socials o culturals, sense arribar a coincidir ni a harmonitzar-se. Les categories de civilització o les matrius d'evolució —tant al nord com al sud— es resisteixen a ser reduïdes a denominadors comuns. Les aproximacions intentades a la costa i les provinents de l'interior de la regió sovint s'exclouen o s'oposen les unes a les altres.

1. Del llibre "Mediterráneo y Europa" publicat per l'editorial Pre-textos l'any 2006. Traducció de Manuel Arraz.

2. Predrag Matvejevic va nèixer en 1932 a Mostar, de pare rus i mare croata. Actualment imparteix classes a la Sorbona de París i a la Sapienza de Roma. Entre les seues obres es troben: "Breviario Mediterraneo" (1987), "Pour une poétique de l'événement" (1979), "Epistolario dell'altra Europa" (1992). En la seua obra sempre ha tractat el concepte d'identitat ètnica i cultural, i sobretot ha investigat les relacions i la història dels pobles de la Mediterrània.

[La imatge de la Mediterrània i la Mediterrània pròpiament dita poques vegades són idèntiques.]

Analitzar la Mediterrània a partir només del passat és encara un hàbit molt arrelat, tant al litoral com a l'interior de la regió. La «pàtria dels mites» ha hagut de suportar mitologies engendrades per ella mateixa o alimentades per altri. De manera que l'espai, ric en història, ha sigut víctima de tota mena d'historicismes. La tendència a confondre la representa-

ció de la realitat amb la realitat mateixa es perpetua: la imatge de la Mediterrània i la Mediterrània pròpiament dita poques vegades són idèntiques. Ací, com en altres indrets, una *identitat de l'ésser* —difícil de definir— eclipsa o rebutja una *identitat del fet* —definida erròniament. La retrospectiva encara preval sobre la prospectiva. La reflexió mateixa sem-

bla presonera dels estereotips.

Per a realitzar un examen crític d'aquests fets cal desempallegar-se prèviament d'un llast molest, tant del passat com del present. La Mediterrània s'ha enfrontat amb la modernitat amb retard i la laïcitat no ha arribat a totes les ribes. Cada una de les costes mediterrànies té les seues pròpies contradiccions que es

reflecteixen contínuament en els altres ports o en altres espais, sovint llunyans. La consecució d'una *companyonia* (el terme em sembla més apropiat que el de *convivència*) al si de territoris multiètnics o plurinacionals —on s'entrecreuen i es barregen diverses cultures i diverses religions— pateix avui un fracàs cruel: la Mediterrània es mereixia un destí millor.

Tanmateix, la imatge que ofereix no és gens tranquil·litzadora: la costa nord presenta un retard considerable en relació amb el nord d'Europa, i el mateix ocorre en el cas de la costa sud en relació amb la del nord. Tant al nord com al sud, els ports mediterranis tenen dificultats per a acostar-se al continent. A part d'això, ¿podem considerar aquesta mar com un veritable conjunt sense tindre en compte

les fractures que la divideixen, els conflictes que la dessagnen: Palestina, el Líban, Xipre, el Magrib, els Balcans, l'antiga Iugoslàvia...?

La Unió Europea es duu a terme sense fer referència a aquest espai: una Europa desmembrada del «bressol d'Europa». Les explicacions que s'hi donen —banals o repetitives— poques vegades arriben a convèncer aquells a qui són dirigides. Els qui en donen compte tampoc no estan convençuts dels seus arguments. Els patrons del nord, per mitjà dels quals s'observen el present o el futur mediterranis, no concorden amb els del sud. La costa septentrional de la mar interior té una percepció i una consciència diferents de les de la costa d'enfront. És possible que, actualment, les ribes mediterrànies només tinguin en comú la insatis-

facció. La mar mateixa s'assembla cada vegada més a una frontera que s'estén de llevant a ponent; un estret que separa Europa d'Àfrica i d'Àsia Menor.

Les decisions sobre la sort de la Mediterrània s'adopten sovint lluny, cosa que ocasiona tant frustracions com fantasmes. La joia davant de l'espectacle de la nostra mar és rara, discreta i fugaç; la nostàlgia s'expressa mitjançant les arts i les lletres; les divergències superen les convergències... Un pessimisme històric s'insinua de fa temps en l'horitzó —és el que en poesia s'anomena *crepuscularisme*.

En qualsevol cas, les consciències mediterrànies estan despertades i, de tant en tant, s'organitzen. Les exigències d'aquestes han suscitat, al llarg dels últims decennis, diversos plans, projectes o programes: les cartes d'Atenes i de Marsella; les convencions de Barcelona i de Genes, el Pla d'Acció a favor de la Mediterrània (PAM) i el Pla Blau de Sophia Antipolis, que projecten el futur de la Mediterrània «en l'horitzó del 2025»; les declaracions de Nàpols, Malta, Tunis, Split, Palma de Mallorca, entre altres.

Aquests esforços, lloables i generosos en les intencions, promoguts i

avalats per algunes comissions governamentals o institucions internacionals, només han aconseguit resultats minsos. Aquest tipus de «discurs prospectiu» està a punt de perdre'n la credibilitat. Els estats que limiten amb la mar no tenen més que rudiments de política marítima. De fet, poques vegades aconsegueixen conciliar els punts de vista particulars que actuen en nom d'una política comuna.

La Mediterrània, així, es presenta com una situació particular que no arriba a esdevenir un projecte autèntic. La costa nord apareix, de tant en tant, en els programes europeus; però

[La Mediterrània es mereixia un destí millor]

la costa sud n'és, generalment, absent. Després de l'experiència del colonialisme, la costa sud és encara reservada a les polítiques mediterrànies en conjunt. Totes dues costes tenen molta més importància en els mapes que empren els estratègics que en els que fan servir els economistes. ¿És, de fet, casualitat que les guerres implacables perduren, precisament, en cruïlles com el Líban o Bòsnia-Herzegovina?

Però, lamentant-ho molt, m'he d'aturar ací.

Poc de temps després que li concediren el premi Nobel, vaig rebre d'Ivo Andric una de les seues novel·les, traduïda en italià, amb una dedicatòria de l'autor escrita també en aquesta llengua i que reproduïa una citació de Leonardo da Vinci: «*Da Oriente a Occidente in ogni punto è divisione*». Aquesta idea em sorprengué: ¿quan i com va poder fer el pintor una observació semblant, quan tingué aquesta experiència? Encara no he aconseguit saber-ho.

Sovint, en el transcurs dels meus viatges, he pensat en aquella breu màxima. He pogut comprovar fins a quin punt es pot aplicar al destí de l'antiga Iugoslàvia i a les passions que l'esquinçaren. L'evoque ací una vegada més: frontera entre Orient i Occident; línia de demarcació entre els antics imperis; espai de cisma cristià; falla entre el catolicisme llatí i l'ortodòxia bizantina; punt de conflicte entre cristiandat i islam; primer país del Tercer Món a Europa o, fins i tot, primer país europeu en el Tercer Món, és difícil decidir-s'hi.

Altres fractures s'hi afegeixen: els vestigis dels imperis supranacionals, habsburgués i otomà; les restes d'estats nous, fragmentats segons el caprici dels acords internacionals i dels programes nacionals; l'herència

de dues guerres mundials i d'una guerra freda; la idea de nació del segle XIX i de les ideologies nacionalistes del XX; les direccions tangents o transversals est-oest i nord-sud; les relacions entre l'Europa de l'Est i la de l'Oest; les divergències entre els països desenvolupats i els que estan en vies de desenvolupament... Són tantes les «divisions» que s'enfronten a la península balcànica, «entre Occident i Orient»! La naturalesa d'aquestes recorda, de vegades, les tragèdies antigues, sorgides no gaire lluny d'aquests indrets.

A l'altra riba, la sorra del Sàhara —paraula que significa «terra pobra» o «àrida»— envaeix, d'un segle a l'altre, quilòmetre a quilòmetre, les

La Mediterrània és una antiquíssima cruïlla de camins. Des de fa mil·lenis, tot hi conflueix, confonent i enriquint la seua història.

terres del voltant. En molts llocs només queda una franja cultivable entre la mar i el desert. I, tanmateix, aquest territori està, cada vegada més, més poblat. Els habitants són majoritàriament joves, mentre que els de la costa nord han envellit. L'hegemonia mediterrània s'exerceix per torns: els estats nous hi succeeixen els vells. Les tensions que es produeixen al llarg de la costa africana susciten preocupació al sud i al nord. Si el retard provoca ignorància o indolència, l'abandó i la indiferència hi contribueixen. Una alternativa punyent —de la qual parlarem més avant— divideix les opinions al Magrib i al Maixriq: *modernitzar l'islam* o *islamitzar la modernitat*, propostes que no són semblants perquè una pareix excloure o negar l'altra. D'aquesta manera s'agreugen les relacions no solament entre el món

àrab i la Mediterrània, sinó també al si de les nacions àrabs mateixes, entre els projectes unitaris i les inclinacions particulars.

Les prohibicions del litoral contradueixen una tendència natural a la independència i la cultura no està en condicions d'aportar un suport real o una ajuda satisfactòria. El diàleg autèntic és substituït, en tot el contorn, per acords vagues: nord-sud, est-oest; la brúixola sembla haver-se

tornat boja. La mar Negra, veïna nostra, està unida a la Mediterrània per alguns mites seus: antiga mar d'aventures i d'enigmes; d'argonautes a la cerca del velló d'or; Còlquide i Tàuride, ports d'escala i de descans escalonen les rutes que es perden en la llunyania. Ucraïna està al costat com una planura continental, tan fecunda com mal explotada, a qui la història o la geografia no ha permès de trobar la seua vocació marítima.

Rússia s'ha hagut de girar cap a altres mars, més al nord que al sud. Avui encara cerca eixides o corredors pel Ponto Euxino i la mar interior. La mar Negra ha quedat com un golf dins d'un golf, a la riba del qual s'entreveuen fractures que assenyalen, a l'est, un món en perill.

Anomenada antigament «golf de Venècia», i orgullosa del nom, l'Adriàtica es veu reduïda a un braç de mar: avui dia els ports són menys

[Si el retard provoca ignorància o indolència, l'abandó i la indiferència hi contribueixen.]

pròspers que abans; l'aigua està en perill de contaminació; els peixos mateixos són, en alguns llocs, cada vegada més rars. I hi ha altres mars, cada una de les quals ha tingut els seus propis problemes amb el litoral que les voreja: la Jònica, l'Egea, la Tirrena o la Ligúria; la de les Balears o la de Màrmara, i moltes altres més. Tots els ports volen tindre la seua part de mar; les ciutats lluiten més entre elles que amb la mar; els golfs tenen més dificultats per a defensar-se de les ribes baixes que de l'alta mar; cap illa no es conforma amb l'únic canal que la separa d'una altra illa o del continent.

¿De què serveix, però, enumerar, amb resignació o amb indignació, els atacs que pateix la Mediterrània? Tanmateix, no tenim tampoc el dret

[No hi ha una única cultura mediterrània, sinó que n'hi ha diverses al si d'una Mediterrània única.]

d'ignorar-los: la degradació del medi ambient, la pol·lució severa, les empreses salvatges, els moviments demogràfics incontrolats, la corrupció —*strictu sensu* i en sentit figurat—, la falta d'ordre i de disciplina, els localismes, els regionalismes, el nepotisme —i molts altres *ismes* més. La Mediterrània no és, tanmateix, l'únic responsable d'aquest estat de coses. Les seues millors tradicions (aquelles que relacionaven l'art amb l'art de viure) han intentat resistir-hi en va. Les nocions de solidaritat i d'intercanvi, de cohesió i de *partenariat* —neologisme que ha

esdevingut un lloc comú— han de ser sotmeses a un examen crític. Només el temor a la immigració provinent de la costa sud no és suficient per a decidir una política avançada.

¿Existeix la Mediterrània fora del nostre imaginari? Aquesta és una pregunta que ens plantejem tant al sud com al nord, tant a l'est com a l'oest. I tanmateix, hi ha maneres de viure comunes o paregudes, malgrat les escissions i els conflictes.

Hi ha qui només té en compte les seues ribes; hi ha qui, en canvi, deté la mirada únicament en els litorals. D'ací deriven, de vegades, no sola-

ment les visions i les idees diverses, sinó també les sensibilitats i els vocabularis diferents. Les divergències retòriques, estilístiques o imaginàries provoquen, de vegades, divisions que es nodreixen del mite o de la realitat, de la humilitat o de l'arrogància.

Els qui parlen de la Mediterrània solen citar frases cèlebres de Paul Valéry i n'adopten els seductors punts de vista sense compartir-ne sempre l'entusiasme. «En cap altra part el poder de la paraula, conscientment disciplinada i dirigida, ha sigut tan completa i útilment desenvolupat: la paraula prescrita per la lògica, emprada per a descobrir veritats abstractes, i construir l'univers de la geometria o el de les relacions que permeten la justícia; o bé mestressa del fòrum, mitjà polític essencial, instrument habitual de l'adquisició o de la conservació del poder» (Ed. Pléiade, vol. I, pàg. 1.097). ¿Qui gosaria avui parlar de la Mediterrània amb tant d'aplom i d'entusiasme?

La majoria de les definicions que formen part del nostre patrimoni haurien d'estar sota sospita. No hi ha una única cultura mediterrània, sinó que n'hi ha diverses al si d'una Mediterrània única, que es caracteritzen per posseir trets alhora pareguts i diferents; alguna vegada conjunts i mai diferents. Les semblances es deuen a la proximitat d'una mar comuna i a la trobada, a la vora d'aquesta mar, de nacions i formes d'expressió veïnes. Les diferències tenen a veure amb els orígens i amb la història, amb les creences i amb els costums —irreconciliables, en ocasions. Les semblances i les diferències mai no són totals ni constants: unes vegades pesen més les primeres; d'altres, les últimes. La resta és mitologia.

Elaborar una cultura intermediterrània alternativa, dur a terme un projecte semblant, no pareix un objectiu imminent. *Compartir una visió diferenciada* és una idea més modesta, però no sempre fàcil de realitzar. Els vells caps de corda submergits que la poesia es proposa retrobar i tornar a lligar sovint han sigut trencats o arrancats per la ignorància o per la intolerància.

Aquest vast amfiteatre ha vist com s'hi representava durant molt de temps el mateix repertori, fins al punt que els gestos i les paraules dels actors són tan previsibles com coneguts. Amb tot, el seu geni ha sabut, a pesar de les circumstàncies, reafirmar la creativitat i renovar la fantasia. Cal tornar a pensar les nocions caduques de perifèria i centre, les velles relacions de distància i proximitat; el significat de les ruptures i de les permanències; les simetries enfront de les asimetries. Avui no n'hi ha prou de considerar aquestes realitats únicament des de l'òptica de les proporcions, perquè també poden ser expressades en termes de valors. Determinats conceptes euclidians de la geometria han de ser redefinits. «Fantasies de l'esperit mediterrani», els cànons de retòrica i de narració, els usos i els abusos de política i de dialèctica, estan ja massa gastats i semblen exhaurits.

No sé si unes consideracions semblants poden ajudar a resistir contra el pessimisme històric que he assenyalat al principi d'aquest periple i que s'assembla, per moments, a l'angoixa dels antics navegants quan arribaven a costes desconegudes.

¿Podrem detenir o impedir —i amb quins mitjans— les noves divisions que es produeixen per totes bandes, d'Orient a Occident? Aquestes són les preguntes que encara no tenen resposta.

Cal reconstruir la Mediterrània¹

Guglielmo de'Giovanni-Centelles (Guillem de Joan-Centelles)
i Josep Manuel Gironés²

Els vents de guerra que han ensangonat en l'últim decenni la Mediterrània, de la costa adriàtica a l'orient pròxim, han tornat a proposar, en contrapartida, els valors unitius de la conca geopolítica de la Mar Interna.

Qui en relança el discurs, més enllà del fragor de les armes, és aquella globalització econòmica que, en aparença, semblaria negar-lo. El procés de mundialització corre el risc de conduir, en una dimensió mundial, a una postmodernitat en què la tecnologia avançada conviu amb elements premoderns (degradació ambiental, endarreriment social, fonamentalismes, conflictes religiosos). La temptativa d'aplegar, en clau economicista, el mosaic global de temps històrics i culturals diversos i llunyans perilla, doncs, de resoldre's en una posthistòria caracteritzada per la pèrdua de sentit i, en definitiva, per la conflictivitat permanent.

D'ací ve la urgència del retorn al *logon* de la Mediterrània, universalista

[L'esperit mediterrani no és necessàriament l'esperit dels mediterranis, sinó que és, més aviat, un enfocament universalista d'arrels mediterrànies.]

1. Article publicat per cortesia de CONTRASTES/Diálogo de Civilizaciones.

2. Guglielmo de'Giovanni-Centelles / Josep Manuel Gironés
Catedràtic de la Universitat degli studi de Napoli "Suor Orsola Benincasa" / Director del Centre UNESCO de València i Coordinador del Foro Valldigna

El model mediterrani de la ciència es proposa pel valor del coneixement en si mateix, la visió cultural i no tècnica de la ciència.

però no excloent, basat en el virgilià «*legisque imponere pacem*», del qual les civilitzacions desenvolupades a la Mar Interna són, si bé en *concordia discors*, testimonis.

Espés de cent anys d'extraordinària perseverança en la construcció de l'humanisme plenari, el missatge unitiu de la Mediterrània recupera la fascinació a escala mundial. El món torna a advertir, més enllà de guerres suscitades sovint per factors externs i desestabilitzadors, el missatge unitiu de les policromes cultures de la Mediterrània. Retirada l'estèril contemplació passatista, com també l'exaltació estulta del futurible, la Mediterrània torna al seu missatge fort i, des de l'autonomia creativa de cada un dels components, mostra com a tret unitari una fidelitat constant a l'home.

Una mar, tantes mars. Un paisatge, molts paisatges. L'imaginari dels seus pobles és seduït pels colors, pels perfums, per les imatges de golfs que marquen una successió de mars sobre les quals han florit civilitzacions, cultures, societats diferents. ¿Es pot parlar d'una civilització mediterrània unitària en una conca tan rica i articulada?

La Mediterrània és el *continent líquid* de la ciutat, de la comunicació oberta, de la primacia de la dimensió humana. La llibertat de l'home, de la família, de la societat: en això consisteix el seu autèntic missatge.

La unitat profunda de les civilitzacions del Mediterrani, més enllà de les confrontacions sempre a l'aguait, es fonamenta en el mar com a vincle comú de societats que interaccionen

al llarg de quaranta mil quilòmetres de costa, els quals —a diferència de l'Atlàntic— propicien la navegació de golf a golf, de port a port, de platja a platja, en definitiva de ciutat a ciutat, tot barrejant homes i estils de vida. Quaranta mil quilòmetres tan llargs com l'Equador contenen una dimensió terrestre sencera, però la Mediterrània és de veritat un continent amb una sola costa.

Amb un peu a la terra i l'altre al mar, navegadors cap a l'horitzó, els homes de la Mediterrània són pareguts, *pròxims*, no menys que el paisatge costaner. L'Europa profunda, la *Mitteleuropa*, torna incessantment al Migjorn, al Sud, a aquella Mediterrània que primer l'ha impregnada d'ella mateixa i després l'ha adreçada als oceans. A aquella Mediterrània que és el major sistema d'unió entre Europa, Àsia i Àfrica en presa directa sobre l'Hindukush.

La civilització urbana és una constant de la Mediterrània en la doble característica: privada (la paraula, la família) i pública (democràcia, parlaments, participació). La primacia de la família, totalitat indivisa, sòlida, jerarquitzada, prepara la sociabilitat, religiosa i urbana alhora. «[A]nant al mar els homes s'agermanen, venint del mar mai més seran esclaus», cantava Joan Maragall. El missatge de la Mar Interna vehicula l'ànima de llibertat personal que és arrel de solidaritat.

Els caràcters físics de l'economia primària de la Mar Interna de la història —vi, blat i oli— se succeeixen en la civilització mediterrània amb els codis culinaris i del vestir,

tot determinant cultures i societats impreses amb la primacia de la comunicació i de la ciutat. La plaça mediterrània, central, lloc de trobada, d'intercanvi de productes, d'idees, fòrum i mercat, és el cor de la Mediterrània: llatina, grega, islàmica. De l'àgora dels grecs al fòrum dels romans, al basar islàmic, a la plaça major hispànica, és ací on sorgeixen la democràcia atenesa, el dret de Roma, el *Comune* italià, l'espenta de la renovació islàmica: arrels mediterrànies constitutives del món contemporani, no sols occidental.

No ens estarem tampoc de compartir la tesi de Paul Dirac, el físic anglés d'origen francès, d'un esperit mediterrani de la ciència mateixa. Cal descartar immediatament qualsevol equivoc regionalista: el model mediterrani és part de la cultura mediterrània, no reivindicació localista. L'esperit mediterrani no és necessàriament l'esperit dels mediterranis, sinó que és, més aviat, un enfocament universalista d'arrels mediterrànies. ¿En què consisteix, doncs, l'esperit mediterrani de la ciència? Distingides amb Kant les idees científiques (les descripcions de la realitat, amb caràcter constitutiu) dels ideals científics (la *Weltbild*), el model mediterrani de la ciència es proposa pel valor del coneixement en si mateix —prescindint de la utilitat pràctica immediata—, l'atenció a les problemàtiques de fons, la visió cultural i no tècnica de la ciència.

Així, malgrat la tecnologia sovint més avançada en els oceans (encara que el deute del món amb els medi-

terranis Marconi i Fermi és encara rellevant), malgrat les concentracions atlàntiques dels capitals, el paper de la Mediterrània no es relega al passat. Els focs històrics de la Mar Interna irradien encara sobre el món —el *rayonnement* dels francesos— una llum que no es limita al classicisme, a l'antiguitat, a l'exotisme. El seu rol, com afirma el valencià Josep Pérez, és l'alternativa humanística al tecnicisme excessiu. L'arena del combat és encara la de les seues vitallíssimes ciutats capaces de fondre les memòries petrificades dels fonamentalismes, tot blocant en una civilització unitiva el retorn als reflexos radicals de xenofòbia i racisme.

Els diversos cercles que compoen d'altres civilitzacions i cultures múltiples la civilització unitiva de la Mediterrània indiquen, en la polifonia de la seua identitat, caràcters locals, nacionals, continentals. Si té raó Malraux, per al qual *«notre héritage c'est l'ensemble des voix qui répondent à nos questions»*, hem de reconèixer un ritme identitari, u i múltiple, de la Mediterrània, un jo plural de diversos cercles que s'entreuen sense oposar-se mai veritablement, juguen l'un amb l'altre, s'associen i se solden sense confondre's. La de la Mediterrània és una pertinença oberta a la universalitat.

La seua multiplicitat constitutiva és feta d'estrats, brolladors, senyals que els artistes han vist com a patrimoni immaterial, ordit de memòria i de futur. Paul Valéry, convençut que els canons moderns de la retòrica i de la narració, de la política i de la dialèctica, són «invencions mediterrà-

El rol de la Mediterrània és l'alternativa humanística al tecnicisme excessiu.

nies», esbossà un Mare Nostrum de la paraula: paraula potent, ordenada en la lògica de les aules universitàries, senyora del fòrum en la creació de la justícia. Paraula unificadora. Ritme i mesura que Plató, tot anticipant la concepció unitària, va ser el primer a veure en descriure els pobles que envolten la Mar del Mig com amfibis al voltant d'un estany comú. Compartir la visió diferenciada però oberta a la unitat dels artistes és redescobrir «les velles amarres submergides» de Matvejevi?, aquelles

velles amarres que «han estat sovint trencades o arrancades per la intolerància i la ignorància».

Mediterrània significa *longue durée*. Els «pobles que viuen al voltant del mar» (E. Cuzzo) participen d'una identitat comuna, plasmada per vincles culturals mil·lenaris, pel *factum maris* que afavoreix els intercanvis i consolida també una consciència de la diversitat de l'altre.

La Mediterrània, la mar amb una sola costa tan llarga com l'Equador, és unitària en les diversitats. Afirmar

el geògraf Kaiser: «La Mediterrània s'imposa. A cap altra banda es percep en una extensió similar i amb igual intensitat la unitat d'espais alhora tan diferents». Una unitat d'espais que garanteix temps llargs de valors on tot es fon i es recompon en una unitat original.

Monoteisme del Llibre, família, ciutat es fan nexes compartits d'un mosaic unitiu forjat per la història i que cap galera o portaavions no ha trencat mai. Les ciutats ferides de la Mediterrània d'avui —Beirut, Bagdad,

Biblos, Sarajevo— ressegueixen de drames i sang, avui com ahir, com sempre, amb la força del seu missatge de pau, de trobada, de fe en els valors de l'home. Per usar un terme francès: de civilització.

L'escola de *Les Annales* ha tornat a proposar l'afirmació del napolità Benedetto Croce, per al qual «haver estat és una condició per a ser». Els valors unitius de la Mediterrània, que ens proposen un humanisme comú més enllà de la sang i del conflicte, presenten «la paradoxa d'oferir al món

l'arbre que més que cap altra cosa és el símbol de la pau» (J. D. Durand).

El Mare Nostrum ha dissolt en clau unitària el politeisme antic, el qual en altres llocs es torna a proposar en clau gnosticoconsumista per justificar un neocolonialisme econòmic, com ha denunciat Paul Paupard. Déu —el Déu únic d'Abraham, revelat Pare de Crist i més tard profetitzat per Mahoma— és comú al monoteisme mediterrani.

I no és menys comuna als pobles de la Mar Interna la primàcia de la

família que enquadra l'individu històric en una estructura de parentiu solidari, base de la vida. Shlomo Goitein distingeix un model únic de família difós per tota la Mediterrània: «Extensa, amb forta cohesió, amb gran respecte pels ancians, mare que s'ocupa de les filles, nores i nétes, afecte dels germans per les germanes i viceversa, gran èmfasi en els lligams de sang». La tendència unitiva, a la Mediterrània, no coincideix amb la uniformitat, sinó que és unitat plural de formes fortament marcades.

[La Mediterrània, la mar amb una sola costa tan llarga com l'Equador, és unitària en les diversitats.]

Però la Mediterrània és per excel·lència el lloc de la ciutat. La ciutat mediterrània és el lloc solidari per antonomàsia, el lloc destinat als encontres, als intercanvis, en el qual convergeix la mobilitat mediterrània, vivíssima, mai interrompuda, custòdia dels valors vius de la trobada, de la participació, de l'intercanvi. Les polaritats i les discontinuïtats del teixit socioeconòmic de la Mar Interna acompanyen el relleu de la metròpoli mediterrània, també quant a les dimensions: en el nou mil·lenni, vint-i-quatre ciutats de la conca han superat el milió d'habitants. La meitat, amb dos milions, es poden considerar grans ciutats. En 1950 hi havia només el Caire, la qual ara, amb Istanbul, és una megalòpolis.

La Mediterrània és per excel·lència el lloc de la ciutat.

Barcelona, València, Marsella, Gènova, Nàpols, Atenes, Istanbul, Esmirna, Jaffa-Tel Aviv, Alexandria o Casablanca són ports nacionals potents, mentre quatre metròpolis econòmiques, de vegades coincidint amb el caràcter portuari, són al vèrtex incontestable de la jerarquia urbana de subàrees plurinacionals: Istanbul, Milà, Casablanca i Tel Aviv. Algunes exerceixen un lideratge territorial i polític aclaparador (Atenes, Tel Aviv, el Caire, Istanbul, Tunis,

Alger), altres desenvolupen una hegemonia incompleta (Casablanca, Damasc, Milà i Madrid). Producció, cultura, tecnologia, turisme les connoten totes de nova vivacitat: Atenes, gran centre de producció i de consum, així com el Caire i Istanbul.

Entre totes despunta Roma, feta metròpoli incontestable per la presència de la Santa Seu, però també València, que ha reconquerit a poc a poc el seu paper de metròpoli medi-

terrània, mentre que Nàpols o Esmirna estan reconquistant un espai pluriregional. Resulta també rellevant, en el reforçament cultural de la Mar Interna, el salt de Barcelona.

La Mediterrània compta entre els seus recursos amb metròpolis bàsiques del sistema mundial. Tunis i Casablanca, Beirut i Esmirna —a la costa sud— són socis importants per a la construcció d'una Mediterrània urbana que sàpiga mirar a l'èxit de

Sophia Antipolis, amb el qual s'ha rejuenit la imatge de Niça, tot superant la monoactivitat turística; que sàpiga mirar a la informàtica, tot renovant completament —en el pas al terciari innovador i a l'alta tecnologia— les indústries obsoletes de Marsella, de Gènova, de Nàpols, d'Alexandria, on el motor social és de nou —entre llums i ombres— tot ciutadà de caràcter emprenedor, dinàmic.

La Mediterrània es podrà construir a partir de les seues ciutats, memòria i imatge del món, esdevingudes creadores i productores de novetats i interaccions. Istanbul, Casablanca, Nàpols, València: els noms de la història es tornen a abocar a la Mediterrània i reprenen el seu paper lliurador, a partir del pla cultural i de l'elaboració de les idees.

A la Mediterrània: ací és on es venç o es perd el desafiament d'una

En el nou mil·lenni, vint-i-quatre ciutats de la conca han superat el milió d'habitants.

globalització a mesura de l'home. Cap política econòmica de desenvolupament podrà tenir èxit sense fonamentar-se en l'element psicològic determinant de la pertinença a una cultura comuna i unitiva.

Europa té un bressol, la Mediterrània, extraordinari gresol humà constituït en el curs dels segles com a lloc de trobada. La seua és una identitat feta de diàleg i intercanvi, la qual constitueix l'ona llarga braudeliana, més enllà de l'escuma de les confrontacions, per més que aque-

stes siguen significatives. La Mediterrània és històricament un pont entre diversitats que s'obrin a l'universal. El mapa dels valors de la Mediterrània consisteix, en definitiva, en la recerca programàtica de la unitat harmònica del saber. Harmonia entre filosofia i ciència, entre home i tecnologia. La seua lliçó unitiva, més enllà de qualsevol especificitat, emergeix clarament en la primacia de l'home i dels seus valors.

23 de setembre del 2006

**[A la Mediterrània: ací és on es venç o es perd el
desafiament d'una globalització a mesura de l'home.]**

